

OPKOMST, GLORIE EN ONDERGANG VAN 't SJPITSKE

Willem Kurstjens
Bart Beurskens

OPKOMST, GLORIE EN ONDERGANG VAN ’t SJPITSKE werd geschreven door Willem Kurstjens en vormgegeven door Studio Shinz te Venlo als deel 1 in de serie Noord-Limburgse Bedrijfsportretten. De foto’s in het tweede deel zijn van de hand van Bart Beurskens.

ISBN: 978-94-91032-23-3
NUR: 612

Eerste druk najaar 2015

Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming van de auteur en/of uitgever op enigerlei wijze worden overgenomen.

Uitgeverij Shinz
www.shinz.nl

*In een tijd van blote handen
en gietijzer*

(Seamus Heaney: District en Circle)

Toen de hoeden hoog waren en de lonen laag

(Gerrit Kouwenaar: Afbraak van het Paleis voor Volksvlijt)

Inhoud

Inleiding

- 1. Opkomst van de metaalindustrie
- 2. De stichting van Hekkens B.V.
- 3. Baer Hekkens cum suis
- 4. De eerste jaren
- 5. Crisis
- 6. Oorlogsprikelen
- 7. Wederopbouw.
- 8. Automatisering
- 9. Buitenlandse arbeidskrachten
- 10. Aan de rand van de afgrond
- 11. Een schoon milieu
- 12. Honderdjarig bestaan
- 13. De sluiting

Bronnen
Voetnoten

Na de ondergang, foto’s

Voorwoord

In het najaar van 2013 vond er in kloostergebouw Oud Sint Gregor in Steyl een expositie plaats over de Tegelse ijzergieterij Hekkens. Dit boek volgt deze expositie op de voet, maar is aangevuld met foto's en gegevens die sindsdien aan het licht zijn gekomen.

Deel 1 behelst een historische beschrijving van de hand van Willem Kurstjens, deel 2 de foto's die Bart Beurskens maakte na de sluiting van het bedrijf.

Voor de historische beschrijving in deel 1 heeft de auteur geput uit verschillende bronnen.

In de eerste plaats het gemeentearchief te Venlo, waarin zich behalve gemeentelijke stukken ook een bedrijfsarchief van Hekkens bevindt met foto's, jubileumbrochures en handgeschreven opzetjes voor een bedrijfsgeschiedenis.

Verder de collectie van voormalig personeelschef Jo Niessen, waarin zich een met foto's en tekeningen verluchte bedrijfs-kroniek van zijn voorganger J.H.M. Knaapen bevindt en vele waardevolle informatie over de laatste periode van het bedrijf alsmede prachtige foto's van gerenommeerde fotografen als Pierre Lommen, Bert Nienhuis en Hans Aarsman.

Verder heeft hij zich verdiept in de krantenartikelen in het archief van de Tegelse journalist Frans Oehlen, dat zich ook bij het gemeentearchief Venlo bevindt, en in de krantendatabase van het Nationaal Archief te Den Haag.

Ten slotte heeft hij verschillende interviews gehouden, zoals met de laatste directeur Dré Gubbels, technisch hoofdmedewerker Twan Verstraaten en twee oud-medewerkers, nl. de heren Gerard Hovens en Jan Driessen.

De foto's in dit gedeelte van het boek zijn afkomstig uit de hierboven genoemde bronnen en de collecties van de heemkundigen Sjeng Ewalds en Jos Wolbertus.

Deel 2 bestaat uit foto's die de Tegelse fotograaf Bart Beurskens maakte tussen de sluiting van het bedrijf in 1999 en de afbraak in 2000.

Wij danken iedereen die direct of indirect deze expositie mogelijk heeft gemaakt, zoals de Culturele Raad Tegelen, de Amateur Fotoclub en het L.G.O.G. in de persoon van Jos Peeters.

Met bijzondere dank aan fotograaf Jacques Peeters voor de bewerking van de foto's in deel 1.

Willem Kurstjens

Bart Beurskens

1. DE OPKOMST VAN DE METAALINDUSTRIE

Hendrik Kamp was een telg uit een fameus Tegels regenten- en ondernemersgeslacht uit het begin van de negentiende eeuw. Zijn vader, Jean Guillaume Kamp, was van 1808 tot 1830 burgemeester van Tegelen. Midden in de Franse Tijd, reden waarom hij officieel *maire* werd genoemd. Hij woonde met zijn gezin in een huis aan de voet van de St. Martinuskerk, dat later dienst zou doen als raadhuis. Behalve burgemeester was Jean-Guillaume ook eigenaar van een *pannesjop*, de zgn. *Kampes sjop*, en bierbrouwer. Hij had negen kinderen, waarvan twee zonen. Zijn oudste zoon Willem Frans vestigde zich in 1837 in Seraing (België), waar hij directeur werd van de steenkolenmijnen van Cockerill en later zelfs burgemeester. Hij benoemde zijn jongere broer Hendrik tot zijn handelscorrespondent in Tegelen. Samen wilden ze een stoomijzersmederij opzetten. Hendrik ging hiervoor te rade bij zijn zwager Frans Adriaan Soeten, die als boekhouder in dienst was bij de Gradus De Rijk (en dus geen rijksboekhouder was, zoals een journalist later schreef), de machtigste en welvarendste man van Tegelen, die behalve scheepsreder ook eigenaar was van een steenfabriek in Reuver. Hij haalde hem over zijn vennoot te worden. Omdat er nog geen doorgaande spoorlijn was, besloten ze het bedrijf te vestigen aan de Maas, waar schepen konden aanleggen die grondstoffen, zoals steenkool en ijzeroer, konden aanvoeren en eindproducten afvoeren. Het bedrijf begon met zestien arbeiders en fabriceerde assen voor wagens en karren, kachels en dakramen en

allerlei soorten akkergereedschap voor de nog overwegend agrarische regio. Al snel besloten ze ook een ijzergieterij te stichten. Het daarvoor benodigde ijzeroer werd gevonden in de buurt van Gennep, vanwaar het over de Maas naar Tegelen werd vervoerd.

In 1866 verwierf het bedrijf de concessie om ijzermenie te produceren. Het bestond toen uit een grofsmederij, een ijzergieterij en een constructiewerkplaats. Toen Hendrik Kamp in 1871 stierf, zette Soeten het bedrijf alleen voort. Van 1873 tot 1876 werd de assensmederij uitgebreid. In die tijd werkten er zo'n veertig mensen. Rond 1880 trad de eerste modelmaker in dienst. Hij kwam uit Koblenz en heette Antoon Probst. Voor de industriële ontwikkeling van Tegelen is hij van kardinaal belang geweest, want Probst gaf in zijn vrije tijd niet alleen tekenlessen aan metaalbewerkers van de *IJzerfabriek*, maar ook aan die van andere metaalbedrijven én ook aan metselaars en timmerlieden, die deze kennis gebruikten bij de stichting van een eigen bedrijf.¹ Aan de groei van het bedrijf kwam abrupt een einde door de financiële crisis van 1882. De commanditaire vennoot en bankier van de fabriek, de Wolters Bank uit Venlo, ging failliet, zodat het bedrijf moest worden stopgezet.

De herkomst van deze foto is onduidelijk. Sommigen zeggen dat deze bij Driessen-Billekens is gemaakt, anderen menen in de man rechtsboven ploegbaas Scholten van Hekkens te herkennen. Onmiskenbaar is echter het aandeel van jongeren in het gietproces. Ook opvallend is dat drie van de acht personen pijp roken. (Bron: particuliere collectie)

Soeten zat niet bij de pakken neer en wist andere geldschietters in zijn bedrijf te interesseren. Verder nam hij een ingenieur uit Duitsland in dienst om de kwaliteit van de productie te verbeteren. Deze Otto Assmann voerde talloze technische vernieuwingen door, waardoor de productie op een hoger peil kwam.

Ook speelde hij in op de opkomst van de keramische industrie, waarvoor hij sinds 1882 leemmolens, walswerken, machinale persen en vormen ontwierp.²

Al snel ontwikkelde het bedrijf zich tot een kweekvijver van technisch en zakelijk talent. Toen Soeten in 1890 overleed en de firma werd geliquideerd, stond er een nieuwe generatie metaalondernemers klaar om het roer over te nemen.

Foto rechts: werkgever en werknemers van Hekkens-Thijssen in 1910. Bijnamen cursief.

Bovenste rij (v.l.n.r.): Peeters (*Gezanks Hannes*), Jean Crienens, Pier Muller, Nic. Dings. Th. Hekkens, M. Quicken, Ties Gitmans, Lei Schampers.

Middelste rij: Giel Hekkens, Nisselroy, L. Driessen (*De Kôffie-boën*), Chris Driessen (later vennoot van Billekens), Volleberg, J. Dambacher, Ketelings, Sjenske Willems, Van Rens, Theo Thijssen (vennoot van Hekkens).

Derde rij: Piet Evers, Bart Ruiters, Giesberts, Beurskens (*De Mieje*), Drees Hekkens, J. Orval. F. Beckers, Hendriks, Jan Thijssen.

Onderste rij: Cor Saelmans, Sef Saelmans, Wiel Driessen (*De Kôffieboën*), Joech

2. DE STICHTING VAN HEKKENS B.V.

Een van deze jonge honden is Baer Hekkens, die op 3 maart 1888 van het gemeentebestuur van Tegelen toestemming krijgt om een ijzer- en metaalgieterij te mogen plaatsen, door stoom bewogen. Hekkens, die van beroep handvormer is en zich in diverse gieterijen in Duitsland en Nederland (o.a. bij Kamp & Soeten) in dat vak heeft bekwaamd, begint officieel op 1 juni 1888.

Hij noemt zijn bedrijf *Ijzergieterij van Tegelen*. Na de *Ijzerfabriek van Tegelen* van Kamp & Soeten is het het tweede bedrijf van dit soort in Tegelen.

Het is gevestigd aan de Hoogstraat - sommigen zeggen ook aan de Oude Marktstraat - in een fabrieksgebouw van maar zeven bij achttien meter met aan de achterzijde een klein bijgebouwtje. Daar staat de smeltoven, die evenmin erg groot lijkt te zijn geweest en ook wel 'oventje' wordt genoemd. Het wordt met hout aangemaakt en met cokes gestookt. De wind om het vuur aan te blazen wordt verkregen door middel van een locomobiel, die stoom voortbrengt. Deze zorgt op zijn beurt voor de aandrijving van een schoepenwiel, dat een ventilator in werking stelt. In het gebouw aan de voorkant worden alle handelingen verricht die voor de productie van gietstukken nodig zijn: zand bereiden, handvormen, afbramen en poetsen, kernen maken met paarden- en koemest. Voor dat laatste worden onder mee paardenvijgen gebruikt, die van de Venlosche-weg worden geschraapt, dan nog een gewone grindweg waarover paardenkarren, maar ook de paardentram Venlo -Tegelen - Steyl v.v. loopt.

Hekkens produceert kachelroosters, vuurpotten, roosterstaven voor stoomketels en kar- en wagenassen, maar ook elektrische stroom, die hij ook aan omwonenden levert - tot aan de St. Martinuskerk toe. Hij is hiermee een van de eerste elektriciteitsleveranciers van Tegelen.

In 1889 neemt hij zijn zwager Theo Thijssen in de zaak op, die vanaf dat moment *IJzergieterij van Tegelen - Hekkens en Thijssen* zal gaan heten

Als hun oude mentor Soeten in 1890 overlijdt, besluiten ze diens bedrijf over te nemen, hun eigen bedrijf te ontbinden en te fuseren met dat van Gebr. Dentjens uit Baarlo tot *IJzerfabriek van Tegelen – Dentjens, Hekkens & Cie* met als bedrijfsgebouw het fabriekspand van Kamp en Soeten aan de Maas.

Kennelijk is de samenwerking niet wat men er zich van heeft voorgesteld, want een jaar later treden Hekkens en Thijssen weer uit en nemen hun gieterij aan de Hoogstraat weer in gebruik.

In 1894 komt daar de eerste uitbreiding tot stand. Daar produceren ze gietwerk dat ze insturen voor de Tentoonstelling in Batavia (1894) en Wereldtentoonstelling in Amsterdam (1895), waar het met een zilveren, respectievelijk gouden medaille wordt bekroond.³

In 1904 worden de gebouwen nogmaals aanmerkelijk vergroot, waardoor het bedrijf de vorm krijgt die het tot aan zijn sluiting in 1999 zal behouden, ten minste op het typische shed-dak na, dat uit 1920 dateert.⁴

De zaken gaat goed en goed voorbeeld doet volgen. De heren Harrie Mulder en Sjeng Doesborgh, die bij Hekkens en Thijssen het vak leren, treden weldra in hun voetsporen

en stichten ieder hun eigen metaalbedrijf. Later zal ook handvormer Chris Driessen die stap zetten en met vennoot Billekens het bedrijf Driessen-Billekens gaan vormen. De werkgelegenheid in de metaalindustrie stijgt van zestien personen in 1855 tot 200 in 1900.⁵

Onder hen zijn dertig jongens onder zestien jaar. Het is dan in arbeidersgezinnen de gewoonte dat kinderen na de vervulling van hun leerplicht, die tot twaalf jaar duurt, in de fabriek gaan werken. Net als hun vaders maken ze lange dagen, soms tot elf uur per dag. Alleen 's zondags en 's nachts mogen ze niet werken. Het zal nog tot 1911 duren voordat de fabrieksarbeid voor twaalfjarigen wordt verboden, terwijl jongeren van dertien tot zestien jaar dan nog maar 58 uur per week mogen werken en ten hoogste tien uur in plaats van elf uur per dag.⁶

Een bovengrens aan de werkzame leeftijd is er niet. Men werkt in principe zolang door totdat men niet meer kan of de zoons het kostwinnerschap overnemen. Een algemeen pensioenfonds of bedrijfspensioenfonds bestaat er niet. Voor ziekte of arbeidsongeschiktheid is er een onderlinge verzekering, bij Hekkens de 'busverzekering' genoemd, waarbij men zich verplicht om elke week - gewoonlijk op zondag in een bepaald café - een klein bedrag in een bus te

Foto rechts: de werknemers van Hekkens tijdens de uitsluiting van 1930 bij de voormalige koepelovenlift. V.l.n.r.: W. Volleberg, Albert Scholten, Möhlen, Coen Giesberts, Jean Puts, Chris Westheim, L. Gitmans, L. Curvers, Hub Volleberg, Kuub Gerritsma, Willie Essen en Piet Giesberts. (coll. Hekkens bij G.A.V.)

doen, waaruit men in dringende gevallen een tegemoetkoming ontvangt.⁷

Bij ouderdom is men op de hulp van zijn kinderen aangewezen. Zo heel oud wordt men trouwens niet: de gemiddelde levensverwachting voor mannen in 1880 is krap 50 jaar (nu rond 79). Vrouwen leven in die tijd gemiddeld een jaar langer.⁸

De volwassen arbeiders werken gemiddeld minimaal één uur langer per dag dan de jongens en zes dagen per week. Dit komt neer op 12 uur per dag, zes dagen lang, in totaal 72 uur per week, ook bij Hekkens zoals blijkt uit het Loonboek van 1899.⁹

Sommigen maken echter ook werkweken van 80 uur en een enkeling soms zelfs van 96 uur.¹⁰

Velen hebben geen tijd of wonen te ver bij de fabriek vandaan om tussen de middag thuis te gaan eten en krijgen dat door familieleden in een speciaal keteltje op het werk gebracht. Dat keteltje wordt *aeteskaetelke*, *hinkelmenke* of *knuurke* genoemd.¹¹

Ook de hygiënische omstandigheden zijn niet optimaal. Van de IJzerfabriek van Dentjens is bekend dat er geen waslokaal is. Het betekent dat de arbeiders na hun werk zo zwart als schoorsteenvegers huiswaarts keren en zich daar moeten wassen.¹²

Bij Hekkens en Thijssen zal het niet veel anders zijn geweest. Van de aanleg van douche- en wasgelegenheid is pas sprake in een publicatie uit 1950.¹³

Het gemiddelde loon bedraagt rond 1900 elf tot veertien cent per uur voor een gewone arbeider en elf tot zestien cent per uur voor een vakman, wat bij een werkweek van 72 uur

neerkomt op een weekloon van fl. 7,92 tot fl. 11,52.¹⁴

Het werk is slopend. Vooral het gieten vergt veel kracht: de gietpannen zijn zwaar en de te gieten vormstukken soms nog zwaarder. Alles gebeurt met de blote hand, de schop en de kruiwagen in tochtige, onverwarmde gebouwen.

Dit *poejakke* of *knure*, zoals het in het dialect wordt genoemd, gaat veel arbeiders niet in de koude kleren zitten. Drankmisbruik en ‘vuilbekkerij’ komen veel voor. De bestrijding hiervan staat hoog op de agenda van de rooms-katholieke werkliedenvereniging St. Martinus, die in 1904 wordt opgericht.

3. BAER HEKKENS CUM SUIS

Wie is Baer Hekkens, alias 't *Sjpitske*, en waar komt hij vandaan?

Baer, die op 1 maart 1858 wordt geboren, is één van de tien kinderen van Michel Hekkens en Anna Maria Beurskens, alias *Bes van de Riet*, die op 13-9 1847 in Tegelen trouwen. Michiel is een boerenzoon uit Swolgen en als knecht in dienst bij de familie Beurskens-Denessen, die aan de Riethstraat woont en de landbouw beoefent.¹⁵

Van de zeven zoons beginnen er vijf een eigen bedrijf, zodat je wel mag spreken van een ondernemend gezin.

De oudste, Graad (*1848+1914), die trouwt met Maria Sybilla Hermans, richt een *pannesjop* op het terrein waar later de L.T.S. zal komen en krijgt op zijn beurt ook weer ondernemende kinderen, onder wie Nicolaus, beter bekend als *De Nord*, tabaksondernemer, uitvinder en 'bonte hond', en Druuk, die samen met Louis Lucker café-restaurant Paviljoen Modern zal uitbaten.

De tweede zoon, Andries Hekkens (*1851 +1931), heeft samen met zijn vrouw Anna Leenen een café op de Hoogstraat. Hij wordt in de volksmond *De Sjpitse* genoemd, omdat hij een spitse neus heeft. Misschien is hij ook slim, want 'ne *sjpitskop* staat in het Tegels dialect voor een schrandere persoon.

Een van Dries' zonen, Thei Hekkens (*1885+1922), die kennelijk nogal zwaarlijvig is, heeft als bijnaam *d'n Dieke van de Sjpitse*.

Na Dries komt Hendrik, bijgenaamd *De Sjliën*, naar het Tegelse woord voor de bes van de sleedoorn, die een wrange

nasmaak heeft. Als jongeman gaat hij in Duitsland in een *pannesjop* werken, waar hij in dienst komt van een man met een kennelijk nogal zuur of *sjlië* gezicht. Later begint hij in Tegelen zelf een *pannesjop*.

Na Hendrik komt Baer (Lambertus) Hekkens (*1858+1933), die kennelijk iets kleiner is uitgevallen dan Dries, maar net als deze een spitse neus heeft, zodat hij 't *Sjpitske* wordt genoemd. Hij is getrouwd met Theodora Thijssen. Zij krijgen vijf kinderen.

Na Baer komt Johan (*1860 + 1910), die bakker wordt en de bijnaam *De Witte* krijgt. Kennelijk was hij hoogblond of zat hij steeds onder het meel.

Als Baer in 1938 overlijdt wordt hij in het bedrijf opgevolgd door zijn zoon Giel. Deze leidt het bedrijf tot 1950. Omdat Giel niet is getrouwd en ook geen kinderen heeft, gaat het bedrijf over op de zoon van zijn zus, die is getrouwd met Pierre Gubbels, de toenmalige burgemeester van Arcen. Deze Harrie Gubbels (*1922+1978) wordt bij zijn overlijden opgevolgd door zijn zoon Dré Gubbels.

Het bedrijf blijft officieel Hekkens heten en wordt in de volksmond 't *Sjpitske* genoemd, naar zijn stichter Baer. In 1999 gaat het na 111 jaar dicht. Enkele jaren later wordt het afgebroken. Alleen het kantoor aan de Grotestraat, dat dateert uit 1950, en dat aan de Hoogstraat uit 1915 blijven behouden, samen met de herenhuizen aan de Venloseweg. Alle vier zijn gemeentelijk monument.¹⁶

Links een portret van Baer Hekkens op middelbare leeftijd (coll. Hekkens bij G.A.V..)

Rechtsboven: het gezin Hekkens-Thijssen rond 1920, met Baer rechts, pontificaal zittend, naast hem zijn vrouw Dora, in het midden de in 1926 overleden Druke, echtgenote van Pierre Gubbels, naast haar Baers oudste zoon Giel, die hem in het bedrijf zou opvolgen, zijn in 1921 aan tuberculose overleden zoon Andries, voor wie hij naast het fabrieksterrein een draaibaar tuinhuisje liet bouwen, en links zijn oudste dochter Betsie, die nog lang in het huis aan de Venloseweg zou blijven wonen.

Rechts: het gezin bij het gouden bedrijfsjubileum in 1938 met een plaquette van de inmiddels overleden Baer Hekkens in het midden en v.l.n.r. kleinzoon André Gubbels, dochter Betsie, echtgenote Dora, zoon Giel, schoonzoon Pierre Gubbels en diens zoon Harrie, die in 1945 de leiding van het bedrijf zou overnemen. (coll. Hekkens-archief bij G.A.V.)

4. DE EERSTE JAREN

Hoe goed de zaken rond 1900 in de metaalindustrie gaan, blijkt niet alleen uit de personeelstoename en de toename van het aantal Tegelse metaalbedrijven, maar ook uit de 'huisstijl' die de directeurs van Hekkens en Thijssen zich aanmeten.

Elk voor zich laten ze rond 1905 een groot woonhuis bouwen aan de Venloscheweg, Baer Hekkens op nr. 2 en Thei Thijssen op nr. 4.

Al ogen beide huizen soberder dan de 'burgermanskastelen' aan de overkant - villa Leonidas (dat in 1941 wordt gebombardeerd en later zal worden afgebroken) en Huize Elka, dat er nog steeds staat - ze mogen er qua bouwvolume zeker zijn en imponeren meer door hun robuustheid en onverzettelijkheid dan door hun ornamentiek. Deze bestaat uit geglazuurde baksteenlagen en versieringen in de halve rondboog boven de vensters, bij het huis Hekkens geometrisch en bij het huis Thijssen floraal, d.w.z. met bloemmotieven.

Het kloeke karakter van de huizen weerspiegelt zowel de hardheid van het ambacht als de eenvoudige afkomst van hun eigenaren, die zich op eigen kracht hebben opgewerkt tot volleurde metaalbewerker én succesvolle ondernemers.

Het zijn patroons in de oude zin van het woord, *primi inter pares*, die behalve in hun kantoor nog geregeld in de productie meewerken. Of anders hun familieleden wel. Zo is van Baers vrouw bekend dat ze in het begin meehelpt in de poetsafdeling, terwijl Baers neven, Thei,

Boven: stand van Hekkens op expositie: Rechts: enkele goed lopende producten van het bedrijf: linksboven roosterstaven en in het midden kolenkachels (coll. Hekkens bij G.A.V.)

Bert en Piet van *De Sjpitse*, als draaiers werken. Naar verluidt schiet Baer zijn personeel bij ongeval of ziekte met geld of goederen te hulp.¹⁷ In die zin is het dus echt een familiebedrijf. Maar het is ook een bedrijf dat de wind mee heeft en op de vleugels van de algemene conjunctuurstijging in de periode voor de Eerste Wereldoorlog, die niets voor niet *La Belle Epoque* wordt genoemd, tot grote bloei komt. Dit blijkt onder meer uit de grote fabrieksuitbreiding in 1904, als er naast het oude bedrijf een compleet nieuwe ijzergieterij verrijst.¹⁸

Dat verandert niet als Thei Thijssen in 1911 voor zichzelf begint. De reden van deze afsplitsing is niet bekend. Het hoeft niet per se onmin te zijn geweest, het kan ook voortkomen uit het besef dat er voor hen elk meer dan genoeg te verdienen valt. Baer Hekkens gaat onder de naam *Eerste Nederlandsche Roosterstavenfabriek L. Hekkens en Zonen* verder. Na afloop van de Eerste Wereldoorlog blijkt Baer er flink in inkomen op vooruit te zijn gegaan. Terwijl het jaarinkomen van zijn collega-fabrikanten in die periode met gemiddeld duizend gulden is gestegen, is dat bij hem ruim zes keer zoveel, nl. 6.600 gulden bij een inflatie die schommelt tussen de 14% in 1915 en 19% in 1918.¹⁹

5. CRISIS

Hoewel over de jaren na de Eerste Wereldoorlog en de jaren twintig weinig bekend is, mag men aannemen dat het 't *Sjpitske*, zoals het bedrijf naar zijn eigenaar wordt genoemd, niet veel beter of slechter vergaat dan andere metaalbedrijven.

Tot 1929 is er een gestage stijging van de omzet in tonnages en guldens, waarbij de fiscale winst, de lonen en de salarissen mee stijgen, met een piek rond 1925-1927: zie grafieken op p. 56 e.v.

Viermaal wordt er ontheffing voor de Hinderwetvergunning verleend: in 1920 voor het plaatsen van een smeltoven, in 1922 voor het bouwen van een motorkamer en het plaatsen van een dieselmotor van 60 PK, in 1925 voor het plaatsen van een ijzersmeltoven met ventilator en lift en in 1928 tot plaatsing van tweeëntwintig verschillende elektromotoren van 0,45 tot 10 PK.²⁰

Ook op sociaal gebied is er vooruitgang: op de balans voor 1919 komt voor het eerst de post 'rentezegels' voor, die dienen ter verzekering voor invaliditeit en ouderdom, terwijl op die van 1928 voor het eerst de post 'premie ziekte-verzekering' prijkt.²¹

Intussen wordt de rol van de arbeidersbeweging steeds prominenter. Sinds de oprichting van de overkoepelende werkliedenvereniging St. Martinus in 1904 zijn er voor de verschillende takken van de Tegelse industrie afdelingen van vakorganisaties opgezet. De belangrijkste zijn die voor de kleibewerkers, St. Stephanus, en voor de metaalbewerkers, St. Eloy, die beide in 1906 het licht zien.

Beelden van de uitsluiting in 1930.
 Linksboven: de politie houdt uitgesloten arbeiders tegen om relletjes te voorkomen.
 Rechtsboven: voorbijgangers lezen een stakingspamflet of de tekst van het door de burgemeester uitgevaardigde samenscholingsverbod aan een paal voor villa Leonidas aan de Venloseweg.
 Linksonder: een politieagent begeleidt werkwilligen naar de fabriek. Sommige menen in de agent de fameuze *Koutje* (Vercauteren) te herkennen.
 (Coll. Hekkens bij G.A.V.)

Ze timmeren flink aan de weg en komen soms vinnig uit de hoek, zoals in een verslag over de sociale toestanden in het gieterijbedrijf in Limburg, dat verschijnt in het katholieke dagblad De Tijd van 17 januari 1927. Het slotcitaat daaruit luidt: *‘De loonen in Tegelen lopen nogal uiteen. Sjouwers verdienen van 28—32 cent per uur. Vormers verdienen van 38—48 cent per uur. De andere loonen zijn heel moeilijk in een korte formule samen te vatten. Het hoogste uurloon wat daar wordt verdiend, slechts door een enkelen vormer, is 50 cent. Wat de rechtspositie betreft is daar niets geregeld. Geen doorbetaling van Christelijke feestdagen, geen vacantiedagen, géén of onvoldoende ziekteverzekering, géén overwerkpercentage, enz. enz.’*

Het onbegrip dat hierin doorklinkt, keert terug in de vakbondseisen van juni 1929, waarbij wordt aangedrongen op een loonsverhoging van 10%, alsmede recht op behoud van loon tijdens de rooms-katholieke feestdagen en drie dagen verlof per jaar.²²

Het afwijzende antwoord van de Tegelse metaalwerkgevers vormt de opmaat tot de ongeregelde heden van 26 maart 1930.

‘Het anders zo nijvere en rustige dorp Tegelen verkeert thans in een gespannen toestand,’ kopt de Nieuwe Venlosche Courant op de voorpagina van 28 maart 1930, die - tamelijk uitzonderlijk voor die tijd - ook enkele foto's afdruckt. Op de ene foto zien we een groep mannen en jongens die op de Venloseweg met hun fietsen aan de hand om een paar politieagenten heen staan. Het onderschrift bij die foto luidt: *‘Uitgeslotenen werden op de grens van Venlo en Tegelen door de politie tegengehouden om relletjes te voorkomen.’* Op de

andere foto staat een groepje mannen bij een afgeknotte boom waarop een plakkaat is aangebracht. Hier luidt het onderschrift: *‘Belangstellenden lezen het verbod van samenscholingen dat door burgemeester Pesch was uitgevaardigd.’*

Wat is er gebeurd?

Het meningsverschil over de uitbetaling van de rooms-katholieke feestdagen is volledig uit de hand gelopen. De arbeiders willen dat de werkgevers die dagen doorbetalen, maar deze vertikken dat. Om hun standpunt kracht bij te zetten dreigen de arbeiders met staking. Hierop ontzeggen de werkgevers hen de toegang tot de fabriek: iedereen wordt ‘uitgesloten’, behalve de arbeiders die niet aan de staking willen deelnemen. Om deze werkwilligen - of ‘onderkruipers’, zoals ze in de volksmond worden genoemd - te beschermen tegen protestacties van de uitgesloten arbeiders roept burgemeester F. Pesch de hulp van de marechaussee in.

Op 26 maart komt het voor de poorten van Hekkens tot schermutselingen tussen de marechaussee en de uitgesloten arbeiders en hun medestanders. Er vallen enkele rake klappen waarbij de marechaussee gebruik maakt van de blanke sabel. Geschrokken kondigt de burgemeester een verbod op samenscholing af, een maatregel die kennelijk het gewenste effect sorteert, want nieuwe ongeregelde heden blijven uit.

Waarom deze ongeregelde heden zich juist bij de fabriek van Hekkens hebben voorgedaan, is niet geheel duidelijk, maar het feit dat Baer Hekkens vanaf het dak van de fabriek foto's heeft gemaakt van de uitgesloten arbeiders, is hem niet in

dank afgenomen. Burgemeester Pesch roept zelfs de hulp van pastoor Grispen in om hem tot rede te brengen.²³ De staking duurt dertien weken en vindt plaats in een uiterst grimmige sfeer, die een werkwillige ruim dertig jaar later doet verzuchten: *‘De man die dit verhaal vertelt voelt nu nog (1963) de onbehaaglijkheid en angst die destijds zijn deel waren.’*²⁴

De stakende arbeiders, die al die tijd van loon verstoken blijven, roepen de hulp van het bestuur van de R.K. Werkliedenvereniging in, die via de Coöperatie een bedrag van fl. 10.000,- en voedselbonnen beschikbaar stelt, een voor die tijd enorm bedrag, als men bedenkt dat de minimumuitkering in die tijd fl. 10,- bedraagt. Pas in augustus komt er een akkoord tot stand. Volgens het bestuur van de R.K. Werkliedenvereniging St. Martinus, waarbij de bond van metaalbewerkers is aangesloten, betekent dit een grote overwinning: *‘De metaalbewerkers kenden een strijd als nooit tevoren door een onzer organisaties is gevoerd. Deze werd geheel door de organisatie gewonnen.’*²⁵

Deze vreugde zal echter van korte duur blijken te zijn, want de internationale economische crisis die begint met de Beurskrach in Wall Street op 24 oktober 1929, eist ook bij Hekkens zijn tol.

Het bedrijf ziet zich gedwongen een groot deel van het personeel te ontslaan en het personeelsbestand daalt tot 35 personen. Tevergeefs proberen de bonden het tij te helpen keren door in 1931 toe te stemmen in een loonsverlaging van 11% .²⁶

Twee jaar later, op 27 februari 1933, overlijdt Baer Hekkens, die wordt opgevolgd door zijn zoon Giel. Deze gooit het

roer om en schakelt van de productie van handgietwerk over op machinaal gevormd gietwerk. In plaats van roosterstaven fabriceert men steeds meer gietijzeren lasdozen, roosters en ringen voor komforen, touw- en snaarschijven, onderdelen voor elektromotoren, kistbeslag, leuninghouders, vlaggenstokhouders, haardengietwerk, kortom het zogenaamde lichte massa-gietwerk.

Er wordt een nieuwe giethal bijgebouwd en de bedrijfsoppervlakte stijgt tot 4000 m².

Optimistisch begint men aan het jubileumjaar 1938. Hekkens bestaat vijftig jaar en dat moet gevierd worden. De feestdag op woensdag 1 Juni wordt ingeluid met kanonschoten, waarna om acht uur in de St. Martinuskerk een heilige mis wordt opgedragen voor het personeel en hun familieleden. Daarna gaat men in processie naar de begraafplaats, waar de stichter van het bedrijf, Baer Hekkens, wordt herdacht. Namens het personeel vertolkt de bedrijfsleider, dhr. A. Scholten, de gevoelens van dankbaarheid van het personeel. Vervolgens keert men terug naar het bedrijf en vindt in een van de bedrijfshallen, die voor deze gelegenheid is versierd, een feestelijke bijeenkomst plaats, waarbij Scholten de familie Hekkens-Thijssen een kunstwerk aanbiedt. Het is een plaquette uit brons met het portret van Baer Hekkens, die in de fabriek is gegoten en op een

Foto op p. 21: werknemers van Hekkens brengen een bezoek aan het graf van Baer Hekkens op de dag van het gouden jubileum. Foto hiernaast: tijdens hetzelfde jubileum poseren directie, personeel en gasten in de tuin van Paviljoen Modern, het latere hotel-restaurant Lückner. (coll. Hekkens bij G.A.V.)

marmeren plaat gemonteerd. Na nog enkele voordrachten en toespraken vindt er een drukbezochte receptie plaats, waarbij *‘le tout Tegelen’* zijn opwachting maakt. De opsomming in De Limburger Koerier geeft een goed beeld van wie dat in die tijd zijn: *‘Onder hen die persoonlijk hun gelukwensen kwamen aanbieden merkten we o.m. op Zeer Eerw. Heer Pastoor Keuller en kapelaan Loonen, Statenlid Mr. R. van Basten Batenburg, burgemeesters van Tegelen en omliggende plaatsen, het gemeentebestuur van Tegelen. De Kamer van Koophandel te Venlo was vertegenwoordigd door C. Haffmans en Steegh. Voorts waren ter receptie dr. Maarsseveen, dr. Versteegh, dr. Rahier en dr. Lebesque en dr. Claessen, alsmede notaris Wagemans. Eveneens waren aanwezig de directies van alle Tegelsche ijzergieterijen, alsmede van alle plaatselijke industriële ondernemingen. Verder verschenen ter receptie H. A. Peters, namens de Tegelsche R. K Middenstandvereeniging V. V. Tegels Belang, de bankdirecteuren der Rotterdamsche Bankvereeniging en Middenstandsbank. In den loop van den dag mochten de familieleden talrijke bloemstukken, telegrammen, en schriftelijke felicitaties in ontvangst nemen.*

*‘s Avonds om 6 uur werd in Paviljoen Modern voor het personeel met genoodigden een Limburgsche koffietafel gereserveerd. Het verder gedeelte van den feestavond werd gevuld met een gezellig samenzijn.’*²⁷

6. OORLOGSPERIKELLEN

Tijdens de Tweede Wereldoorlog gaat het Hekkens - op de laatste oorlogsmaanden na - economisch gezien niet slecht. In het eerste oorlogsjaar zijn er nog geen Duitse klanten, daarna wel. Tot de vaste Duitse afnemers behoren de Gebr. Kaiser te Neheim en de Elia und Schorchwerke A.G. te Rheydt. De omzet stijgt, net als de lonen en salarissen. Na een hoge inflatie met ruim 14% in 1940 en 1941, zwakt deze af tot ruim 7% in 1942 en ruim 3% in 1943.²⁸

Vanaf 1943 worden steeds meer jongens en mannen door de Duitsers gedwongen in Duitsland te gaan werken. Ook treedt er schaarste aan voedsel en materieel op. In de kelder onder het bedrijf wordt met zelfgemaakte maalmolentjes olie uit koolzaad gewonnen. Ook dient hij als schuilplaats bij bombardementen.²⁹

Op ‘Dolle Dinsdag’ wordt het bedrijf gesloten. Paniek en chaos krijgen de overhand. De zogenaamde ‘granatentijd’ breekt aan, die duurt tot 2 maart 1944, als Tegelen vanuit Duitsland wordt bevrijd. Hekkens ligt in het ‘Sperrgebiet’ ten westen van de doorgaande rijksweg Venlo-Roermond en krijgt de nodige voltreffers te incasseren, maar het menselijk leed is veruit groter.

Zo wordt directeur Giel Hekkens in de loop van 1941 gearresteerd vanwege felle anti-Duitse uitlatingen en zes weken lang in hechtenis gehouden. Als hij uit de gevangenis komt, is hij geestelijk geknakt. Hij wordt ziek en blijft ziek tot na de oorlog en overlijdt in 1950.³⁰

Op dinsdag 24 juni 1941 wordt er voor de fabriek een groepje jonge arbeiders opgepakt dat daar staat als er een

Op deze pagina foto's van de ravage die de bommen aanrichtten aan de woningen in de Hoogstraat (onder) en aan de verderop gelegen villa Leonidas aan de Tegelseweg (boven), waarvan de linkerhelft compleet werd vernield. (Foto's uit diverse particuliere collecties)

auto van de Duitse Weermacht voorbijkomt met Duitse militairen. De jongens roepen ‘*Heil Moskou!*’, waarop de auto stopt, de militairen uitstappen en de jongens aanhouden en hen overbrengen naar Maastricht, waar ze ter beschikking worden gesteld van de S.D. (Sicherheidsdienst), die hen overbrengt naar het Huis van Bewaring aldaar. De jongens hebben hun kennelijke vreugde over de inval van Duitsland in Rusland (*Operatie Barbarossa*) niet kunnen bedwingen. Net als veel Nederlanders hopen ze dat Stalin Hitler een lesje leert.

De volgende dag komt één van hen, J.H. Holtman uit Blerick, alweer vrij, om echter op vrijdag 27 juni opnieuw opgepakt en weer in het Huis van Bewaring opgesloten te worden. Op 30 juni en 1 juli informeert de Commissaris van de Koningin bij de burgemeester van Venlo of hij weet of de jongens al op vrije voeten zijn, en zo nee, of hij daartoe de benodigde stappen heeft ondernomen. Daarop licht de burgemeester de commissaris van politie in, die de Venlose politieagent M. Geurts eropuit stuurt om met Holtmans moeder te gaan praten. Dit gesprek vindt plaats op 9 juli 1941. De moeder zegt het ‘hard’ te vinden wat hen als gezin overkomt, temeer omdat hun zoon nu geen geld binnenbrengt. Holtman brengt het er uiteindelijk levend vanaf.³¹ Een paar weken later, in de nacht van 16 op 17 augustus 1941, worden boven Tegelen zo’n 60 bommen afgeworpen, waaronder veel brisant- en brandbommen en enkele tijdbommen. De dakpannenfabriek van Paul Teeuwen aan de Kaldenkerkerweg moet vier treffers incasseren en gaat geheel in vlammen op, terwijl het transportbedrijf van W. Benders aan de overkant zwaar wordt beschadigd. Ook de

kom van Tegelen blijft niet gespaard. Er vallen bommen op de Venloseweg, Hoogstraat en Oude Markt. Ook bij Hekkens vallen bommen. Deze richten echter niet zoveel schade aan als die op de naastgelegen woonhuizen, die finaal worden verwoest. Vijf bewoners raken ernstig gewond. De linkerhelft van de nog verder weg gelegen villa Leonidas, de dubbele villa tegenover de Muntstraat, wordt totaal vernield, waarbij de oudste dochter van de familie Teeuwen ernstig gewond en blijvend gehandicapt raakt.

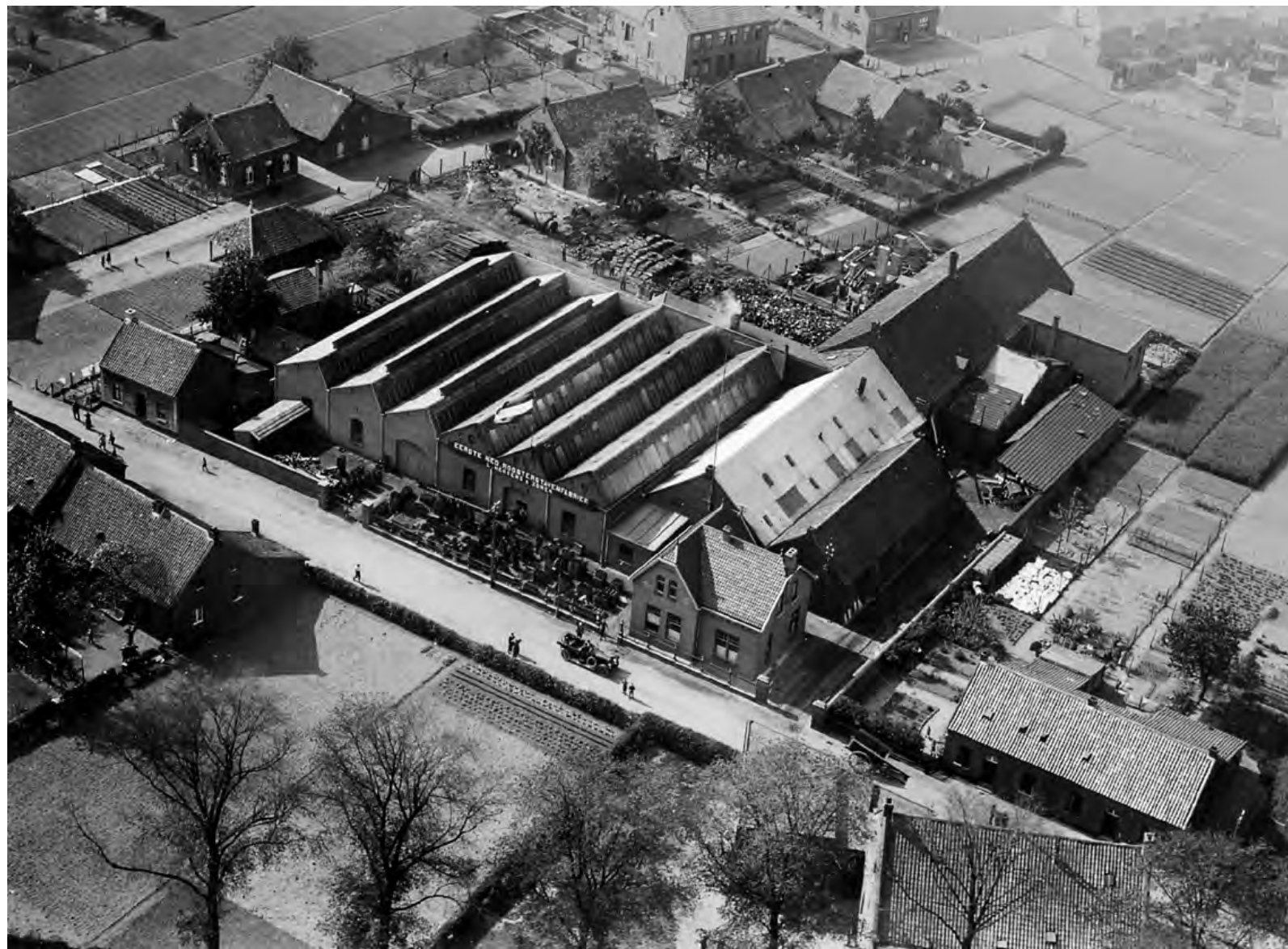
Hoofdinspecteur van politie C. Wolf stelt zich op de hoogte van de gevolgen van de bombardementen en maakt verslag op. Hij schrijft onder meer:

‘Ten gevolge van het bombardement werden in de Hoogstraat te Tegelen de percelen 8 en 10 geheel verwoest en perceel 6 in een puinhoop veranderd. Op de Venloseweg werd perceel 1 geheel verwoest, ook hiervan bleef slechts een puinhoop over.’

Ook meester Verstraelen uit Steyl komt poolshoogte nemen

Op de pagina rechts een vooraanzicht van het bedrijf in 1920, op volgende pagina’s luchtfoto’s van het bedrijf tussen 1920 en 1965. Op de eerste foto uit 1920 zijn de huizen in de Hoogstraat, rechts van het bedrijf, nog niet gebouwd. In het gebouw achter het kantoor is Hekkens in 1888 begonnen. Daarna heeft het zich naar links (1894) en naar achteren (1897) uitgebreid. De hallen met de typische shed-daken zijn gebouwd van 1904 tot 1920. Op de tweede foto uit 1934 wordt het oude gebouw rechts geflankeerd door twee lange bedrijfshallen. In 1947 en 1948 worden nog eens twee van zulke bedrijfshallen gebouwd en in de jaren zestig wordt de laatste uithoek van het bedrijfsterrein volgebouwd. De bebouwde ruimte is daarmee zo’n 75 keer groter dan de ruimte waarin Baer Hekkens in 1888 begon. (diverse collecties)

en noteert in zijn dagboek: *‘Bij Scholten in de Hoogstraat een voltreffer: mensen in schuilkelder, man gewond (nieren gekwetst), kinderen door scherven gewond. Huis totaal verwoest. Huis ernaast gedeeltelijk verwoest. Hier woonde een kommies. Deze is ook ernstig gewond.’*

Over de reden van deze luchtaanval lopen de meningen uiteen. Volgens sommigen moeten de piloten gedacht hebben dat ze al in Duitsland waren, anderen menen dat de vliegtuigen door Duits afweergeschut zijn geraakt en de piloten zich van hun bommenlast hebben ontdaan in een poging het vege lijf te redden. Dat er opzet in het spel is geweest, lijkt onwaarschijnlijk, want dan zouden ook andere grote Tegelse bedrijven, zoals Gebroeders Laumans en De Globe, het doelwit moeten zijn geweest.³²

Of het personeel van Hekkens heeft meegedaan aan de April-Meistakingen van 1943 is onduidelijk. Jan van Lieshout, die hierover een boekje heeft geschreven, beweert dat in Tegelen de ijzergieterijen en steen- en dakpannenfabrieken plat gaan, maar vermeldt geen bronnen.³³

Op 4 augustus 1944 wordt André Gubbels, de 23-jarige kleinzoon van Baer, op het station in Den Bosch gearresteerd. Als student aan de M.T.S. te Heerlen raakt hij al snel na het begin van de oorlog betrokken bij het verzet. Hij helpt bij het verspreiden van het verzetsblad *Je Maintien-drai* en het verzamelen van inlichtingen voor het verzet. Ook helpt hij bij het uitbouwen van de Raad van Verzet in de omgeving van Bergen, de buurgemeente van Arcen en Velden waar zijn vader burgemeester is. Na zijn arrestatie wordt hij overgebracht naar Kamp Vught, waar hij een week later wordt gefusilleerd.³⁴

Over wat individuele personeels- en directieleden verder tijdens de oorlog hebben moeten doorstaan, bijvoorbeeld in de vorm van verplichte tewerkstelling in Duitsland, is niets bekend. Ook niet of er bij Hekkens razzia's werden gehouden en/of onderduikers waren ondergebracht. Over de bedrijfsvoering in die tijd laat de directie in het boek *Oorlog en Herstel in Noord-Limburg* optekenen: *‘De oorlog kwam en hiermede een voorlopig einde aan de opgang der onderneming. Als overal elders had men de grootste moeite om de Duitsers uit het bedrijf te weren, hetgeen slechts gedeeltelijk gelukte. Een der beide ijzergieterijen werd stilgelegd en zelfs de meest hardnekkige pogingen der Duitsers om dit bedrijf opnieuw in gebruik te nemen, faalden. De zorg welke de directie der onderneming had, dat de Duitsers de vervaardiging van oorlogstuig in dit bedrijf ter hand zou nemen (gezien de vervaardiging van brisantgranaathulzen in de jaren dertig voor de Nederlandse wapenindustrie) werd gelukkig niet bewaarheid, mede dank zij de diepste geheimhouding en het laten onderduiken van de gegevens en het laten onderduiken der daarvoor nodige fabricage-inrichtingen.’*³⁵

Het kantoorgebouw dat in 1951 gereed kwam, naar een ontwerp van architect Ben Hendrix. met belettering van bouwkundig tekenaar Twan Dings. (zijn coll.)

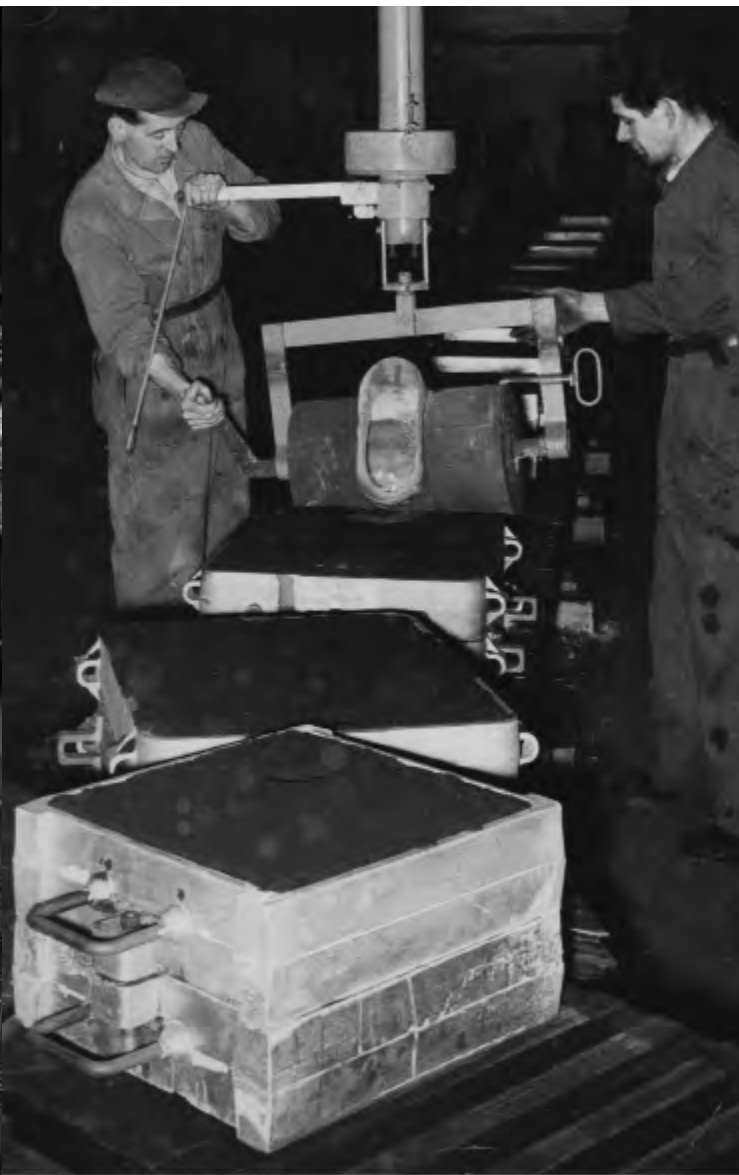
7. WEDEROPBOUW

De wederopbouw begint voor Hekkens met puinruimen. Het bedrijf komt zwaar gehavend uit de *'granatentijd'*, zoals de laatste honderd dagen van de oorlog in Tegelen worden genoemd. Het dak is compleet vernield, terwijl de machines zijn weggehaald, kapotgeschoten of beschadigd. Met man en macht wordt alles opgeruimd en gerepareerd. Als het bedrijf eindelijk weer draait, blijkt de vraag naar massagietwerk enorm. De nieuwe directeur Harrie Gubbels, die in 1945 zijn zieke en kinderloos gebleven oom Giel Hekkens opvolgt, gaat voortvarend te werk. Onder zijn leiding worden nieuwe giethallen opgetrokken en nieuwe machines geplaatst. Ook de sociale en hygiënische voorzieningen worden ter hand genomen, o.a. door de bouw van een kantine met douche- en wasgelegenheden. De onderneming groeit gestaag en telt vijf jaar na de bevrijding al 200 werknemers en een bedrijfsoppervlakte van 6000 m², meer dan ooit tevoren.³⁶ Op 2 maart 1951 wordt het kantoorgebouw aan de Grotestraat geopend. Het gebouw is uitgevoerd in een expressionistische stijl naar een ontwerp van de Venlose architect Ben Hendrix. De eerste steen wordt gelegd door André Gubbels, de zoon van directeur Harrie, en zelf ook toekomstig directeur.³⁷ Halverwege de jaren vijftig komen de eerste Molukse medewerkers in dienst, onder wie vader en zonen Kainama, die in Venray wonen en met de bus naar het station in Venlo moeten reizen, waar ze moeten overstappen op een bus naar Tegelen. Een van de zonen wordt later chauffeur op een

bedrijfsbusje, waarmee hij 's morgens in alle vroegte vanuit Venray naar Well, Arcen en Velden rijdt om collega's op te halen. De Kainama's werken er zo'n tien jaar en gaan dan bij Rank Xerox in Venray werken, voor hetzelfde loon, maar wel een stuk dichterbij huis.³⁸ Op zaterdag 30 mei 1963 begint de viering van het 75-jarig jubileum met een drukbezochte receptie in hotel-restaurant Lückner, waar vele bestuurlijke en kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders hun opwachting maken en verder afgevaardigden van het bedrijfs- en verenigingsleven. Op vrijdag 7 juni worden de feestelijkheden vervolgd, nu met het gehele personeel en hun partners. 's Morgens wordt in de St. Martinuskerk een plechtige hoogmis ter dankzegging opgedragen. Daarna volgt er een gezamenlijk ontbijt in hotel-restaurant Lückner. Daar biedt dhr. L. Curvers namens het gehele personeel de directie een bronzen beeld aan, dat een ijzergieter met gietpan voorstelt. Het beeld is van de hand van de Limburgse, in Amsterdam woonachtige kunstenaar W. van Hoorn (zie pagina 52). 's Avonds is er in Venlo een bioscoopvoorstelling, gevolgd door een diner in café-restaurant. Na afloop is er nog een gezellige cabaretvoorstelling in het Nationaal in Venlo.

De foto's op de volgende pagina's geven een indruk van het automatiseringsproces in de jaren zestig. Foto rechts: transportband met vormkasten die met ijzer worden gevuld. Op de volgende pagina links: het halfautomatisch vullen van de vormkasten. Idem rechts: het uitslagstation, waar de kasten geleegd worden. (Foto's Pierre Lommen in coll. Hekkens bij G.A.V.)

8. AUTOMATISERING

Aan het begin van de jaren zestig doet zich voor Hekkens en veel andere Tegelse klei- en metaalbedrijven een ongekend fenomeen voor. Er zijn wijd en zijd geen Nederlandse arbeiders meer te vinden die hun loon *‘in het zweet des aanschijns’* en te midden van stof, stank en lawaai willen verdienen. Dit brengt de directie ertoe nieuwe wegen in te slaan. Allereerst gaat men ertoe over op grote schaal te automatiseren. Dit krijgt zijn beslag in 1960, als er een lopende band wordt geïnstalleerd met zandvormmachines aan het begin en een trilmachine aan het einde.

Met de zandvormmachines worden vormkasten met zand afgevuld, waarbij de vorm van het te gieten voorwerp in zand wordt uitgespaard. Dat afvullen geschiedt volautomatisch. De arbeider die zo’n machine bedient, hoeft maar een hendel over te halen en het vormzand valt uit een container boven zijn hoofd in de kast.

Deze wordt vervolgens op de lopende band naar de oven gezet. Daar staan gieters met gietpannen gereed om de vormen te vullen. Die pannen hangen aan een rail boven de transportband. De gieter hoeft de zware gietpan dus niet meer zelf in zijn hand te houden, maar alleen nog te kantelen en het gloeiende ijzer in de daarvoor bestemde opening in de vormkast te laten stromen.

Na het gieten gaan de vormkasten op de lopende band naar de trilmachine, waar ze – als ze voldoende zijn afgekoeld – worden ‘uitgetrild’.

De machine trilt het zand uit de vormkast en het gietstuk blijft over, waarna de lege vormkasten zijn weg op de band

De grote man achter alle technische bedrijfsvernieuwingen na de oorlog is Twan Verstraaten, een jonge machinebankwerker die zich via MULO-B opwerkt tot werktuigbouwkundige en later nog diverse toegepaste studies volgt, o.a. in Delft. Op zijn 26ste wordt hij technisch bedrijfsleider. Met zijn kennis en inzet oogst hij ieders respect. Hier ziet men hem in zijn jonge jaren bezig als technisch laborant en rechts zo’n dertig jaar later als technisch bedrijfsleider in de fabriek. Rechts: mechanische vorminstallatie, gerealiseerd rond 1966 (foto’s linksboven en rechterpagina: Pierre Lommen, foto rechtsboven: coll. Verstraaten)

vervolgt en het hele proces opnieuw begint.

De besparing aan handarbeid is enorm. De vorminstallatie heeft een capaciteit van 4000 kasten per dag, die anders handmatig gevuld en uitgebroken moesten worden.³⁹

9. BUITENLANDSE ARBEIDSKRACHTEN

Deze investering blijkt op den duur toch niet voldoende om het tekort aan arbeidskrachten op te vangen. Vandaar dat men besluit arbeiders in het buitenland te werven, te beginnen in Italië en Spanje.

De eerste Italiaanse gastarbeiders komen in 1960.

Aanvankelijk worden ze gehuisvest in houten barakken in Evertsoord bij Sevenum, waar ze met busjes gehaald en teruggebracht worden, maar omdat ze dat te afgelegen vinden en graag bij de fabriek wonen om te kunnen overwerken, worden ze na enige tijd ondergebracht naar huize Rozenburg aan de Stationsstraat in Tegelen. Daar zint het eten hen niet en komt het tot een 'spaghetti-oproer'. Van de vierentwintig weigerachtige Italianen gaan er uiteindelijk elf terug naar hun vaderland: zeven vrijwillig, de vier die als aanstichters worden gezien, gedwongen.⁴⁰

Ook in de fabriek is de omgang aanvankelijk wat stroef, maar omdat de autochtone werknemers en de Italianen overwegend katholiek en voetbalminded zijn, loopt het gaandeweg wel los.

Heel anders is dat met de Turken en Marokkanen die vanaf 1965 naar Tegelen komen.

Op 18 juli 1970 komt het op het kantoor tot een handgemeen tussen medewerkers van Hekkens en een Marokkaanse werknemer. De aanleiding is een vechtpartij die een week eerder heeft plaatsgevonden tussen Tegelse en Marokkaanse werknemers. Daarbij is een Tegelenaar een Marokkaan te lijf gegaan met een gietstuk en heeft hem dusdanig verwond dat hij een paar weken niet kan werken. Omdat de directie

weigert de politie te bellen, gaan de Marokkanen in staking. Na een paar dagen verschijnen ze weer op hun werk, op twee na, die voet bij stuk houden en prompt ontslagen worden. Eén van hen besluit elders werk te zoeken, maar als dat niet lukt, klopt hij weer bij Hekkens aan. Hij houdt het bedrijf verantwoordelijk voor het gebeurde. Als men besluit hem niet terug te nemen, ontsteekt hij in woede en gaat op de vuist met het kantoorpersoneel. Er worden flinke klappen uitgedeeld en enkele ruiten vernield. Uiteindelijk weet de man met een sprong door een ruit te ontkomen, om enkele uren later door de politie aangehouden en ingesloten te worden. De officier van justitie wijst hem uit.⁴¹ Hoewel dit voorval niet representatief is voor de verstandhouding tussen de autochtone Hekkens-arbeiders en Turken en Marokkanen, geeft het wel goed weer hoe fragiel die relatie is en hoe gemakkelijk de vlam in de pan kan slaan. Veelzeggend zijn ook de adresseringen op de brieven uit Marokko en Turkije en de veeltalige, met ondubbelzinnige tekeningen verluchte instructie voor het toiletgebruik die zich in het bedrijfsarchief van Hekkens bij het Venlose gemeentearchief bevinden.

Op de rechtse pagina linksboven een kiekje van Molukse werknemers en een Nederlandse collega. Daaronder een Italiaanse werknemers (Giovanni Scandaglia) en zijn Nederlandse collega's. Rechtsboven: een enveloppe van een brief uit Marokko, met als adressering de tekst van het briefhoofd uit die tijd: 'Sinds 1888 kwaliteitsgietwerk. Hekkens IJzergieterij N.V. Holland.' Rechtsonder de instructie voor het gebruik van het toilet in diverse talen. (coll. Hekkens bij GAV)

9. AAN DE RAND VAN DE AFGROND

In 1965 sluit Industria, de kraamkamer van de Tegelse ijzer- en metaalindustrie, zijn deuren. Industria was de voortzetting van IJzerfabriek Dentjens, die op zijn beurt weer een voortzetting van Kamp & Soeten was.

Het personeelstekort in de metaalindustrie eist zijn tol. Om dit te overwinnen zijn diepte-investeringen in het machinepark nodig, maar daar is geen geld voor. Wat er met de gebouwen zal gebeuren staat nog niet vast, maar de inventaris zal in de loop van september in café-restaurant National te Venlo worden verkocht. Het merendeel van de dertig personeelsleden komt in dienst bij ijzergieterij De Globe en enkelen gaan met vervroegd pensioen.⁴²

De teloorgang van Industria is een teken aan de wand voor de overblijvers. Industria mag dan wel een paar generaties ouder zijn, maar verschilt niet zoveel van de andere ijzergieterijen, die behalve arbeidsintensief, ook nog eens *‘stoffig, heet en lawaaierig’* zijn.⁴³

Bovendien zijn veel bedrijven elkaars concurrenten. Zo produceert Hekkens putdeksels, maar dat doen De Globe, Thijssen en Driessen-Billekens ook. Diversificatie is nodig, maar in welke richting? En hoe?

In het najaar van 1971 scheert Hekkens langs de afgrond. Het bedrijf vraagt op 29 oktober werktijdverkorting aan voor 60 van haar 135 werknemers. Deze moet in principe tot 10 november gaan duren, maar de directie sluit niet uit dat het langer duurt. De werktijdverkorting treft vooral de buitenlandse werknemers, die nog maar 20 uur per week hoeven te werken. Als voornaamste oorzaak voert de

directie de slinkende orderportefeuille aan. Men hoopt dat een nog verdergaande automatisering soelaas zal bieden.⁴⁴

Ook op andere plaatsen in Tegelen rommelt het, zoals bij bedrijven waarvan de gebouwen steeds meer tussen woonbuurten in komen te liggen, zodat er geen uitbreiding van belang meer kan plaatsvinden. Om die reden verhuist ordnerfabriek Egidius Janssen in 1970 naar een bedrijventerrein in Belfeld, terwijl de directie van N.V. Agmi de publiciteit zoekt om bij de gemeente een betere vestigingsplaats af te dwingen.⁴⁵

Ook Hekkens wordt door woningen omgeven, maar kan op zijn eigen terrein nog wel uitbreiden. Het probleem is veeleer structureel van aard: de metaalindustrie in Nederland heeft te kampen met een dalende vraag in eigen land vanwege de oliecrisis en een toenemende concurrentie vanuit de lageloonlanden. De roep om de herstructurering van de sector leidt in 1972 tot de instelling van de NEHEM (Nederlandse Herstructureringsmaatschappij) die een onderzoek aankondigt.⁴⁶

In het voorjaar van 1974 luidt de noodklok voor ketelfabriek W. Doesborgh en Zonen. Het bedrijf vraagt surseance van betaling en arbeidstijdverkorting aan. Hierdoor hoopt men de werkgelegenheid voor de 32 man personeel veilig te kunnen stellen. Tegelijkertijd wil men op zoek gaan naar een geschikte partner voor overname van sommige bedrijfsonderdelen.⁴⁷

In november 1974 valt het doek voor metaalgieterij Smits, die failliet wordt verklaard. Daarbij komen zestig man op straat te staan, van wie er vijf aan de slag kunnen bij metaalgieterij Giesen. Dat bedrijf produceert aluminium gietwerk,

dat in opkomst is en waar zeer veel vraag naar is.⁴⁸

In maart 1975 moet Hekkens opnieuw werktijdverkorting aanvragen, dit keer omdat enkele grote orders uit de bouw- en verwarmingssector zijn afgezegd. Zes weken lang zal er door negentig van de honderdveertig werknemers maar drie dagen per week worden gewerkt.⁴⁹

Ook nu ontspringt het bedrijf de dans, net als de Tegelse Metaal Industrie (T.M.I), die in juni arbeidstijdverkorting aanvraagt.

In hun plaats is het ijzergieterij Driessen-Billekens die het lootje legt. Medio 1976 vraagt het bedrijf surseance van betaling aan en in het najaar krijgt het een ontslagvergunning voor honderd van de 145 personeelsleden. Niet veel later sluit het zijn poorten helemaal, een jaar later gevolgd door W. Doesborgh en Zonen, dat de gehoopte doorstart niet heeft kunnen maken.⁵⁰

Niets en niemand blijft gespaard voor de achteruitgang in de metaalsector, zelfs het grote De Globe niet, dat in 1980 en 1981 meermalen werktijdverkorting moet aanvragen. Het bedrijf kampt met afzetmoeilijkheden, die weer terug te voeren zijn op afzetmoeilijkheden van haar klanten. Aan het einde van 1982 komt het met een ontslagplan voor 215 werknemers.⁵¹

10. SCHOON MILIEU

Intussen is op 22 oktober 1978 Harry Gubbels overleden, die de directie van het bedrijf in 1945 van zijn oom Giel heeft overgenomen. Zijn zoon Dré neemt het roer van hem over. De nieuwe directeur ziet zich behalve voor bedrijfs-economische problemen ook gesteld voor een geheel nieuw probleem: klachten van omwonenden wegens milieuoverlast. Deze steken vanaf 1982 de kop op.

Omwonenden klagen Hekkens bij de gemeente aan wegens overtreding van de Hinderwetvergunning. De gemeente vindt deze klachten gegrond en vraagt de provincie deze te toetsen aan de Hinderwet. De provincie neemt zich de tijd en wijst het bedrijf uiteindelijk op de voor haar relevante bepalingen in de Hinderwet, maar ziet tegelijkertijd geen reden om Hekkens een nieuwe vergunning te onthouden, waarop de klagers in beroep gaan bij de Raad van State, die op 18 oktober 1985 hun verzoek om schorsing van deze vergunning afwijst.⁵²

Intussen vinden er met het ministerie van Volksgezondheid en Milieu besprekingen plaats gevoerd over een nieuw milieuvriendelijk smeltbedrijf, die leiden tot de installatie van zogenaamde koepelovens.

Tevens worden er maatregelen genomen om de uitstoot van schadelijke stoffen en de geluidsoverlast van het bedrijf te beperken, zoals het ontstoffen van de ovens en het afschermen van de ventilatoren van de ovens; het zuiveren van de gassen die vrijkomen bij de kernmakerij; het verplaatsen van filters van buiten naar binnen, zodat die minder lawaai produceren, en het aanbrengen van een afzuiginstallatie bij

de zandbereiding. Het Rijk draagt bij in de kosten.⁵³

Kennelijk zijn deze maatregelen onvoldoende, want eind 1988 trekt een aantal omwonenden opnieuw aan de bel. Zij vinden dat zij in hun huizen steeds meer hinder ondervinden van trillingen die veroorzaakt worden door de bedrijvigheid bij Hekkens en dat deze trillingen intussen tot ‘*een ziekmakend niveau*’ zijn gestegen. Ook hebben ze last van lawaai, stof en stank. Ten slotte beklagen ze zich over de heftrucks van Hekkens die op de openbare weg rijden. Directeur Gubbels stelt hiertegenover dat het bedrijf zich zo goed mogelijk aan de bepalingen in de Hinderwetvergunning houdt en regelmatig milieu-inspecteurs van de provincie over de vloer heeft die het bedrijf controleren.⁵⁴

Daarmee lijkt de kous voorlopig af, totdat vijf jaar later de protesten in volle hevigheid oplaaien, dit keer omdat Gedeputeerde Staten weigert tegen Hekkens in het geweer te komen. De aanleiding is een inspectierapport dat heeft aangetoond dat zwaveldioxide en koolmonoxide te traag door de schoorsteen worden uitgestoten. Ook bevindt zich in de uitgestoten wolken per kubieke meter veertig milligram belastende stoffen. Dat is vijftientwintig milligram meer dan volgens de vergunning is toegestaan. Ten slotte

Op de vorige pagina's verschillende foto's van buitenlandse werknemers bij Hekkens in de jaren zeventig, van Bert Nienhuis (foto kantine met vermoeide medewerkers, links Giuseppe Rizzo) en Hans Aarsman (foto's productie). Hiernaast een foto van directie en personeel in de voortuin bij hotel-restaurant Lückert tijdens het 75-jarig jubileum. (Bronnen: collectie Nienhuis, collectie Aarsman en collectie G.A.V.)

verricht het bedrijf niet de opgelegde metingen van de uitstoot.

De Statenfracties van D'66 en Groen Links roepen de gedeputeerde Tindemans ter verantwoording, maar deze wil geen maatregelen nemen, omdat de Hinderwetvergunning binnen niet al te lange tijd toch wordt aangescherpt.

Als deze aanscherping een feit is, blijkt die de partijen echter alleen nog maar meer uiteen te drijven. De directie van Hekkens vindt de maatregel overdreven, omdat men nu een filterinstallatie moet installeren die aan de afzuiging is gekoppeld, wat teveel kosten met zich meebrengt. De omwonenden daarentegen vinden de maatregel juist niet ver genoeg gaan, omdat er bij storingen regelmatig gassen uit de gieterij in de buitenlucht terecht komen zonder eerst de filterinstallatie te passeren.

In deze patstelling keert de rust voor een tijdje weer, althans ogenschijnlijk. Vijf jaar later laaien de protesten opnieuw op. De aanleiding is dit maal een volgens de omwonenden verkeerde weergave van feiten rond de klachten die ze bij de provincie hebben ingediend. Volgens de verantwoordelijke ambtenaren zijn deze fors zijn afgenomen, waarop de omwonenden verklaren dat ze hun klachten alleen niet meer melden omdat ze het idee hebben toch niet serieus genomen te worden.

De leden van de provinciale commissie aan wie de omwonenden hun beklag doen, zijn onthutst door deze gang van zaken, maar meer nog door de ernst van de klachten.

Uit video-opnames die de omwonenden hebben gemaakt, blijkt dat rook en roet zich uit verschillende kieren en gaten

van het bedrijf naar buiten persen, en dus ongefilterd in het milieu komen.

De commissieleden vragen zich af of dit nog wel met een revisie van de Hinderwetvergunning opgelost kan worden.

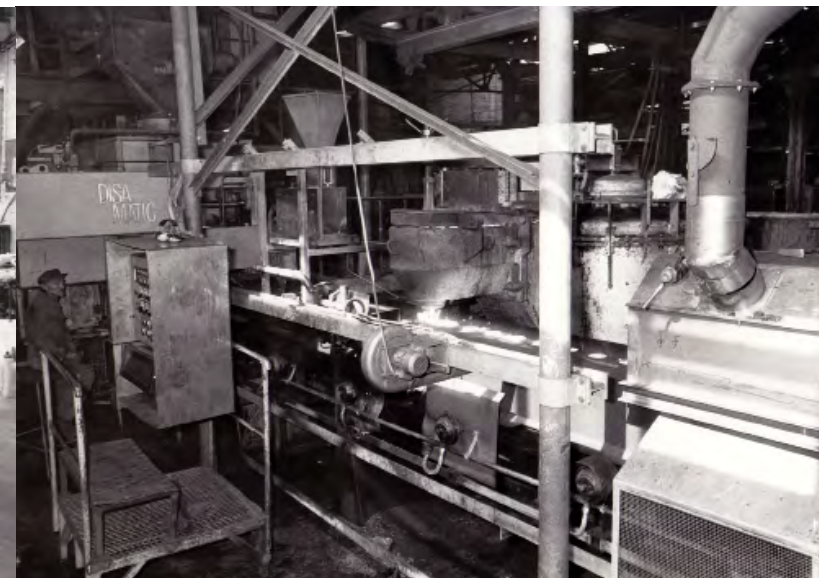
Sommige fracties gaan zo ver dat ze sluiting adviseren.⁵⁵

Gesterkt door deze uitlatingen neemt het verzet in de buurt verder toe.

Twee maanden na de vergadering van de Statencommissie tekenen negentig omwonenden een petitie tegen plannen van Hekkens om nieuwe smeltprocedés toe te passen. Het bedrijf heeft de provincie verzocht hiervoor milieuvergunningen af te geven, maar de omwonenden vinden dat het daar geen recht op heeft, zolang het de uitstoot van stank en roet en rook niet heeft ingedamd.

Dré Gubbels reageert volgens diezelfde journalist gelaten.

‘De buurt heeft nu eenmaal dat recht,’ vindt hij. Tegelijkertijd vindt hij dat hun opvattingen geen recht doen aan de feiten, die uitwijzen dat de nieuwe smeltprocedés milieuvriendelijk zijn. Dat heeft ook de Bedrijfs Milieu Dienst Limburg vastgesteld.⁵⁶

Ook in de jaren zeventig en tachtig word er volop geïnvesteerd in technische vernieuwingen en verbetering van de opleidingen voor o.a. modelmaker. Linksboven een foto van de modelmakerij uit die tijd, rechts een Disamatic, een volautomatische vormmachine uit Denemarken, daaronder de nieuwe smeltoven.

(Foto's: Janssen-Pers in archief Hekkens bij G.A.V.)

11. HONDERDJARIG BESTAAN

Te midden van de dalende winstmarges en toenemende milieuklachten viert Hekkens op 27 mei 1988 zijn honderd-jarig bestaan. In een apart katern van het Dagblad voor Noord-Limburg wordt de geschiedenis van het bedrijf beschreven, maar ook die van andere metaalbedrijven in de regio. In de krant zelf verschijnt een pittig interview van journalist John Huys met directeur André Gubbels. Huys vindt dat de gieterij een smerige indruk maakt: het ruikt er naar kolen, het is er stoffig en heet.

Gubbels beaamt dit: *‘Dat is een gieterij eigen: het productieproces maakt de productiehal stoffig, heet en lawaaiig. Het steenkolengruis dat op de zandvormen wordt gestrooid om te voorkomen dat het zand aan het gloeiende ijzer blijft plakken, maakt de ruimte vuil. Al zouden we hier iedere dag schoonmaken, dan nog is het een paar uur later smerig.’*

Ook de afdeling waar het gietwerk handmatig van zijn uitsteeksels wordt ontdaan ofwel afgebraamd, wekt Huys’ weerzin op, en ook daarin kan Gubbels hem geen ongelijk geven: *‘Het probleem is alleen dat die afdeling nauwelijks is te mechaniseren, omdat we 3500 verschillende producten maken. Diegene die daar een oplossing voor weet, kan rijk worden.’*

Hij voegt eraan toe dat men in de modelmakerij er alles aan doet om de modellen zo te vormen dat het afbramen van het gietwerk tot een minimum wordt beperkt.

De andere afdelingen wil Gubbels zo snel mogelijk automatiseren. De reden is het personeelstekort, dat almaar groter lijkt te worden. Liefst veertig procent van het personeel bij

Hekkens bestaat uit buitenlanders en Gubbels maakt zich niet de illusie dat de zonen hun vaders in het bedrijf zullen opvolgen: *‘Die willen studeren. En waar halen wij dan de mensen vandaan wanneer de eerste generatie buitenlanders met pensioen gaat?’*

Ten slotte komt het gesprek op de milieuoverlast van het bedrijf voor de omwonenden. Gubbels erkent dit en wil er graag iets aan doen. Hij memoreert de investeringen die Hekkens heeft gedaan, maar noemt verhuizen geen optie: *‘Het probleem is dat wij ons bedrijf niet van de ene op de andere dag kunnen verplaatsen. Zo’n bedrijfsverplaatsing gaat meestal met grote verliezen gepaard en dat kunnen wij ons niet permitteren. Bovendien zou verhuizen een grote investering vergen, omdat onze twee smeltovens niet verplaatsbaar zijn.’*

Over de toekomst is hij gematigd optimistisch: *‘We zitten dicht bij Duitsland, en ook België en Frankrijk liggen eigenlijk om de hoek. Vooral in Duitsland hebben we een goede afzetmarkt gevonden. Dat we in de bondsrepubliek een goede naam hebben, merken we wanneer we in dat land op beurzen staan. Verder willen we ons in de toekomst gaan toeleggen op aluminium gietwerk, al is daar een behoorlijke investering mee gemoeid. Of Hekkens nog een eeuw vol maakt, weet ik natuurlijk niet, maar zeker is wel dat er altijd een markt blijft bestaan voor gietwerk.’*⁵⁷

Gubbels doet zijn uitspraken aan de vooravond van een belangrijke historische omwenteling: de val van de Berlijnse Muur en de opkomst van het marktdenken in de voormalige Oostbloklanden, waar de productiekosten veel lager zijn.

Bedrijfsfoto's gemaakt enkele jaren voor de sluiting.

Linksboven: nieuw ovengebouw;

Rechts: hetzelfde gebouw vanaf het bedrijfsterrein; Foto linksonder: zandsilo met zilverzand van kernmakerij;

Rechtsonder: ovenruimte met schoorstenen van ovens en afzuigleidingen met

(coll. Jo Niessen)

12. SLUITING

In de eerste week van 1999 vraagt Dré Gubbels bij de rechtbank van Roermond surseance van betaling aan voor zijn bedrijf dat dan 111 jaar bestaat. Dit wordt enkele dagen later verleend. Een week later spreekt de rechter het faillissement uit. Alle overnamegesprekken hebben niets opgeleverd en de zestig personeelsleden worden naar huis gestuurd.⁵⁸ De aankondiging van het faillissement trekt de aandacht van de regionale en de landelijke pers. In een uitgebreid interview met een journalist van het NRC-Handelsblad, respectievelijk Het Dagblad voor Noord-Limburg licht directeur Dré Gubbels de gang van zaken toe. Hij wijt het faillissement aan verschillende oorzaken. De eerste is de import van goedkoop gietwerk uit Tsjechië, Polen en Wit-Rusland. Wat Hekkens maakt, kan daar veel goedkoper worden gemaakt. Het is niet iets exclusiefs, waarvoor een geweldige know-how en hightech-machines zijn vereist, maar zoals hij zelf zegt: *‘huis-, tuin- en keuken-gietwerk: putdeksels, kachelonderdelen en roosters.’* Met een nieuw, modern productieapparaat is die import al moeilijk het hoofd te bieden, laat staan met een bedrijf dat zo verouderd is als Hekkens. Om het weer bij de tijd te brengen is een verhuizing naar een nieuwe fabriek buiten de bebouwde kom noodzakelijk, maar: *‘Verhuizing was geen oplossing. Dat zou twaalf tot vijftien miljoen gulden gekost hebben. Onhaalbaar voor ons.’* Hierdoor bleef de noodzakelijke innovatie achterwege. Hekkens had geen materiaal of expertise in huis om ‘het verschil te maken.’

Gubbels: *‘In de jaren zeventig was dunwandig gietwerk onze specialiteit. Dat werd gebruikt voor kachels en haarden. Nu zijn meer bedrijven daar erg goed in. Tegenwoordig komen er complete kachels uit Taiwan, al helemaal geassembleerd. Op het laatst onderscheidde ik mij als bedrijf nergens meer in. Kijk, je hebt één Hekkens in Nederland, maar in Europa zijn er wel 25 Hekkensen.’*

Gubbels vertelt over zijn pogingen om van ijzer over te schakelen op aluminium, omdat in die markt de winstmarges hoger liggen, maar die hebben niets opgeleverd, althans niet voldoende voor een doorstart. Ook van zijn pogingen het bedrijf te verkopen of te laten fuseren, is niets terecht gekomen. Gubbels: *‘Dat is drie keer afgeketst op de milieusituatie. Daar wilde niemand zijn vingers aan branden.’* Van een doorstart in afgeslankte vorm wil zijn bank niets weten.

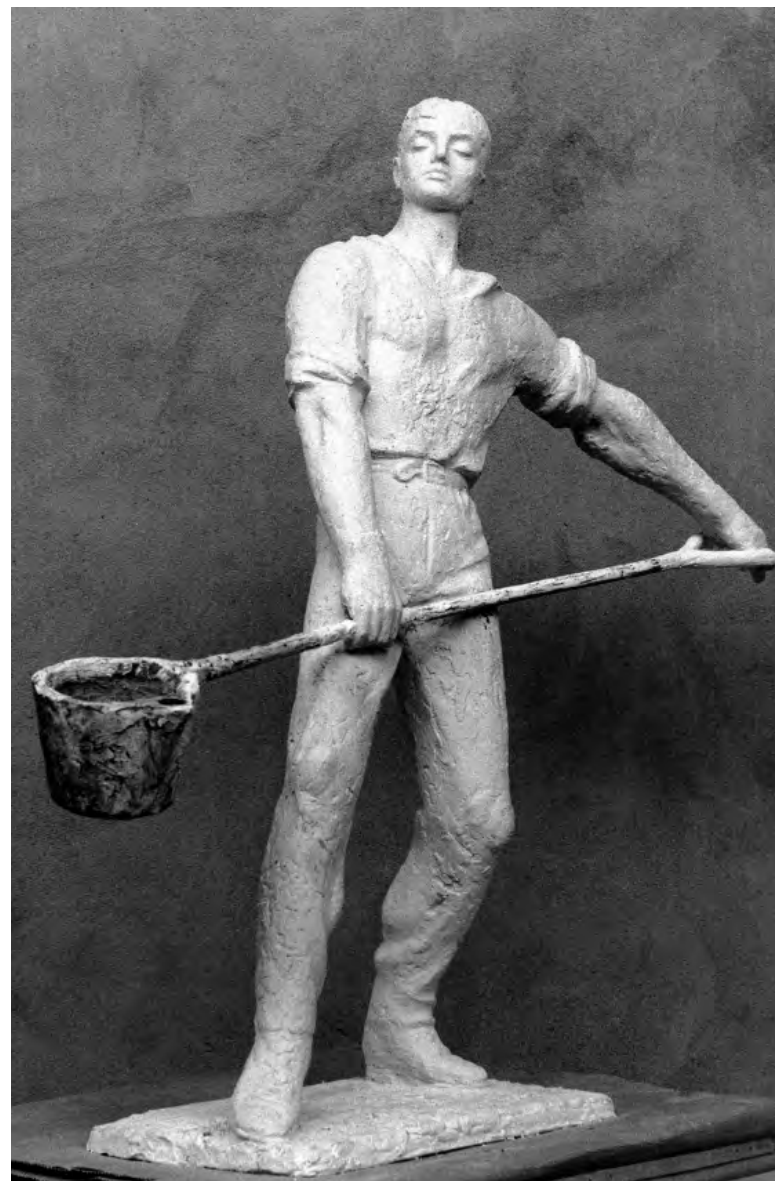
Gubbels verzucht: *‘De bank zag geen brood meer in onze tak van sport. Ik kan ze eigenlijk geen ongelijk geven. Als ik bankier was geweest, had ik wellicht dezelfde beslissing genomen. Temeer omdat het hoogst onzeker was geweest of die investering ooit zou worden terugverdiend.’*

Hij troost zich met de gedachte dat veel Nederlandse ijzergieterijen Hekkens in de ondergang zijn voorgegaan en dat er nog vele zullen volgen.⁵⁹

Links: vooraanzicht en zijaanzicht van het bedrijf in zijn laatste jaren (coll. Jo Niessen) en rechts: directeur Dré Gubbels legt in de directiekamer uit waarom het bedrijf moet sluiten. Rechtsboven aan de muur hangt het fotoportret van zijn overgrootvader, de stichter Baer Hekkens, bijgenaamd *‘t Sjpitske* (Foto: Lé Giesen)

De geschiedenis zal hem niet veel later gelijk geven, maar voor Tegelen stopt het daar. Hekkens is de laatste van de acht ijzergieterijen die Tegelen rijk was, of zoals de journalist van het NRC-Handelsblad boven zijn artikel schrijft: *‘Uit Tegelen komt geen ijzer meer.’*

Bronnen:

Lijst van gebruikte afkortingen:

G.A.V.: Gemeentearchief Venlo

R.H.C.L.: Regionaal Historisch Centrum Limburg te Maastricht

1. Archieven

- Archief Hekkens, arch. nr. 304 in G.A.V.

- Marie en Gemeentesecretarie Tegelen 1800 – 1929, arch. nr. 232 in G.A.V.

- Secretarie gemeente Tegelen, arch. nr. 243 in G.A.V.

- Archief Frans Oehlen, Tegelen 1940-1999, arch, 246 in G.A.V.

2. Krantencollecties

- Nieuwe Venlosche Courant, in G.A.V.

- Dagblad voor Noord-Limburg, in. G.A.V.

- Tegelsche en Tegelse Courant in G.A.V.

- Historische krantensite Delpher van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag

3. Boeken en tijdschriftartikelen

Blondel, M.: *Oorlog en herstel in Noord-Limburg 1940-1950* (Venlo 1950)

Cleophas, Kurstjens en Wilms: *Tegelen in de Eerste Wereldoorlog* (Tegelen 2012)

Denessen, R.: *Kantoor Hekkens IJzergieterijen N.V.* (Roermond 2003)

Driessen, Th. : *Geschiedenis van Tegelen* (z.p.; z.j.)

Ewals, Sj. : *Hekkens, Hekkens, Hekkens*: genealogie familie

Hekkens (typoscript in eigen beheer; Venray 1986)

Hoek, van de R.: *Tegelen* (Venlo 2009)

Kam de, F. en Hart ter, R. : *Nederland in de 20ste eeuw* (Den Bosch 2001)

Knaapen, J.: *Bedrijfskroniek Hekkens, drie delen* (handgeschreven, in zwart leer gebonden; z.p., z.d.) in archief Hekkens bij G.A.V. , arch. nr. 304

Kurstjens W.: *Tegelen in de Tweede Wereldoorlog* (Venlo 2005)

Linssen G. : *Verandering en verschuiving* (Tilburg 1969)

Probst, P.H. : *Anton Aloys Probst* (publicatie in eigen beheer; Tegelen 2003)

Stoffels, S.: *As ich dink aan vrúuger* (Tegelen 1981)

Teeuwen, P. *Uit aarde geschapen* (Leeuwarden 1991)

Verstraelen, J.M.H.: *Oorlogsherinneringen, dagboekanteekeningen* uit 1940-1945 (bezorgd door zijn zoon Frans; typoscript 2009; in bezit auteur)

-- *Staal en IJzer*. Speciale uitgave van het Dagblad voor Noord-Limburg d.d. 22 april 1961

-- *Poejakke in Tegelen*; tekstboekje bij gelijknamige expositie in 1981

-- Speciale uitgave van het Dagblad voor Noord-Limburg bij het honderdjarig bestaan van Hekkens.

Voetnoten

1 Driessen, Th. : *Geschiedenis van Tegelen* (z.p.; z.j.), p. 132; P.H. Probst: *Anton Aloys Probst* (publicatie in eigen beheer; Tegelen 2003); Hoek, van de R.: *Tegelenclopédie* (Venlo 2009), p. 68

2 Zie voor deze wisselwerking Linssen G.: *Verandering en verschuiving* (Tilburg 1969), p. 150-156

3 Het Nieuws van de Dag van 5-1 1894 en 26-7 1895 en handgeschreven overzicht in archief Hekkens, arch.nr. 304 in G.A.V. te Venlo

4 *IJzergieterij Hekkens*, op: www.citadelvenlo.org

5 Linssen G. : *Verandering en verschuiving* (Tilburg 1969), p. 150-156; N.N.: *Staal en IJzer*. Speciale uitgave van het Dagblad voor Noord-Limburg d.d. 22 april 1961 en de *Verslagen van de Toestand van de Gemeente, 1880 - 1900*, in: Marie en Gemeentesecretarie Tegelen 1800 – 1929, arch. nr. 232 in G.A.V

6 ‘Bij de arbeidswet Ruys de Beerenbrouck van 1889 werd de toegestane arbeidsduur voor jeugdigen van 12 tot 15 jaar beperkt tot maximaal 11 uur per dag met verbod op zondags- en nachtarbeid. Vanaf 1911 zou ook voor 12-jarigen fabrieksarbeid niet meer zijn toegestaan’, uit: Teeuwen, P.: *Uit aarde geschapen*. (Leeuwarden 1991), p. 109

7 Knaapen, J.: *Bedrijfskroniek Hekkens*, deel 1 (handgeschreven; z.p.; z.d.), in G.A.V., arch. nr. 304

8 Diverse CBS-sites en Wikipedia-sites en Kam de, F. en Hart ter, R. : *Nederland in de 20ste eeuw* (Den Bosch 2001), p. 19

9 Knaapen, J.: *Bedrijfskroniek Hekkens*, deel 1 (handgeschreven; z.p.; z.d.), in G.A.V., arch. nr. 304

10 Het getal van 80 uur per week put ik uit mijn herinnering en gaat terug op de organisatie van de expositie *Poejakke in Tegelen* in 1981, waarbij ik betrokken was. Tussen de voorwerpen die voor deze expositie werden aangeboden, bevonden zich enige werkboekjes van Hekkens, waarin het totaal aantal gewerkte uren per week werd genoteerd. 80 uur

was geen uitzondering. Het hoogste gevonden aantal was 96. Daarvan hebben we - bezoekers en organisatoren - ons toen afgevraagd hoe dat mogelijk was. Het zou betekend hebben dat iemand in zes werkdagen per week (op zondag werd er niet gewerkt) 16 uur per dag gewerkt zou moeten hebben. Het woord ‘*knuurke*’ komt in *Tegels Dialek* (Tegelen 1968) vreemd genoeg niet voor, terwijl het in de volksmond door ouderen die zich dit herinneren, veel gebruikt wordt.

12 Stoffels, S.: *As ich dink aan vrúuger* (Tegelen 1981), p. 31 en 81

13 Blondel, M.: *Oorlog en herstel in Noord-Limburg 1940-1950* (Venlo 1950), z.p.

14 Knaapen, J.: *Bedrijfskroniek Hekkens*, deel 1 (handgeschreven; z.p.; z.d.), in G.A.V., arch. nr. 304.

15 Brief van Th. Driessen aan dhr. Knaapen op 22 – 1 1963, in: archief Hekkens, arch.nr. 304 in G.A.V. te Venlo, en Ewalds J.: *Genealogie van de familie Hekkens* (uitgave in eigen beheer) *IJzergieterij Hekkens*, op www.citadelvenlo.org

16 Uit getypte en handgeschreven aantekeningen in archief Hekkens, arch.nr. 304 in G.A.V.

17 Uit getypte en handgeschreven aantekeningen in archief Hekkens, arch.nr. 304 in G.A.V.

18 Cleophas, Kurstjens en Wilms: *Tegelen in de Eerste Wereldoorlog* (Tegelen 2012), p. 72 en Statline van de C.B.S. voor de inflatiecijfers.

20 *Hekkens en Zonen, firma L., uitbreiden ijzergieterij, Oude Marktstraat, Sectie A nr. 3411*, in G.A.V., arch. nr. 232, Mairie en secretarie gemeente Tegelen, inv. nr. 1135

21 Knaapen, J.: *Bedrijfskroniek Hekkens*, deel 1 (handgeschreven; z.p.; z.d.), in G.A.V., arch. nr. 304.

22 Limburgsch Dagblad van 15-6 1929

23 *Notulen besloten vergaderingen gemeenteraad Tegelen*, in G.A.V., Gemeenteraad Tegelen 1821, 1851-200, arch. nr. 254, inv. 120

24 Knaapen, J.: *Bedrijfskroniek Hekkens*, deel 1 (handgeschreven; z.p.; z.d.), in G.A.V., arch. nr. 304.

25 Jaarverslag R.K. Werkliedenvereniging te Tegelen, 1930, ad 20

26 Limburger Koerier van 31-3 1932

27 Limburger Koerier van 3-6 1938

28 Volgens Statline C.B.S.

29 Knaapen, J.: *Bedrijfskroniek Hekkens*, deel 1 (handgeschreven; z.p.; z.d.), in G.A.V., arch 304.

30 Tegelse Courant van 31-5 1963

31 *Bronnen: Brieven van CdK aan Burgemeester van Venlo op 30 juni en 1 juli 1942, in: Kabinet van de Commisaris in de Provincie Limburg onder nr. 2010 en 2003, en Rapport betreffende J.H. Holtman, nr. 2018 a, in Commissariaat van Politie Venlo*, in G.A.V. , arch. nr. 31, Gemeentepolitie Venlo 1.

32 Wolf, C.: *Procesverbaal politie te Tegelen. Pro Justitia. No. 286/1278 in: dossier M.F. Pesch*, in: Kabinetsarchief van de Commissaris van de Koningin van de Provincie Limburg, R.H.C.L. ; Konings G.: *Bombardementen (typoscript)*, geciteerd in: Kurstjens W.: *Tegelen in de Tweede Wereldoorlog (Venlo 2005)*, p. 35-38 en J.M.H. Verstraelen: *Ongepubliceerde dagboek aantekeningen (typoscript 2009)*

33 Lieshout, J. W.V. van: *Oranje boven in Limburg. De April-Mei stakingen van 1943* (Maastricht 1993), p. 8

34 *André Gubbels*, op: www.nmkampvught.nl

35 Blondel, M.: *Oorlog en herstel in Noord-Limburg 1940-1950* (Venlo 1950), z.p.

36 Blondel, M.: *Oorlog en herstel in Noord-Limburg 1940-1950* (Venlo 1950), z.p.

37 *IJzergieterij Hekkens*, op www.citadelvenlo.org

38 Interview Sjeng Ewalds met Stefan Kaianame op 6-5 2013. Behalve de Kainama’s werkten er ook de heren Mailuhu, Manuhutu, Ohello en Hitipeuw.

39 Dagblad voor Noord-Limburg van 24-11 1960

40 Butti, A. en Kurstjens, W.: *Presenza Italiana* (Tegelen 1986), Kurstjens, W. : *Het Spaghetti-oproer* (Venlo 2012), Friese Courant 25 -11 1960 en 28-3 1961

41 Het Vrije Volk, 18-7 1970

42 Dagblad voor Noord-Limburg van 27-8 1965

43 Uitspraak Directeur Dré Gubbels in interview Dagblad voor

Noord-Limburg van 8-12 1988

44 Dagblad voor Noord-Limburg van 28-10 1971 en Limburgsch Dagblad van 29-10 1971

45 Limburgsch Dagblad 1-3 1971

46 NEHEM: Voortgangsrapport herstructurering ijzergieterijen, nr 1: juni tot en met december 1976 (Den Bosch 1977)

47 Dagblad voor Noord-Limburg van 6-4 1974

48 Dagblad voor Noord-Limburg van 8-11 1974

49 Limburger Koerier van 15-3 1975

50 Dagblad voor Noord-Limburg van 30-4 1977

51 Limburgsch Dagblad van 30-3 1981 en Dagblad van Noord-Limburg van 23-10 1982

52 *Standpuntbepaling ten aanzien van de luchtverontreiniging en overlast door de ijzergieterijen De Globe, Hekkens en Thijssen alsmede de aanpak*, in arch. 432 Gemeentesecretarie Tegelen, inv. 4108

53 Dagblad voor Noord-Limburg van 13-11 1984

54 Dagblad voor Noord-Limburg van 8-12 1988

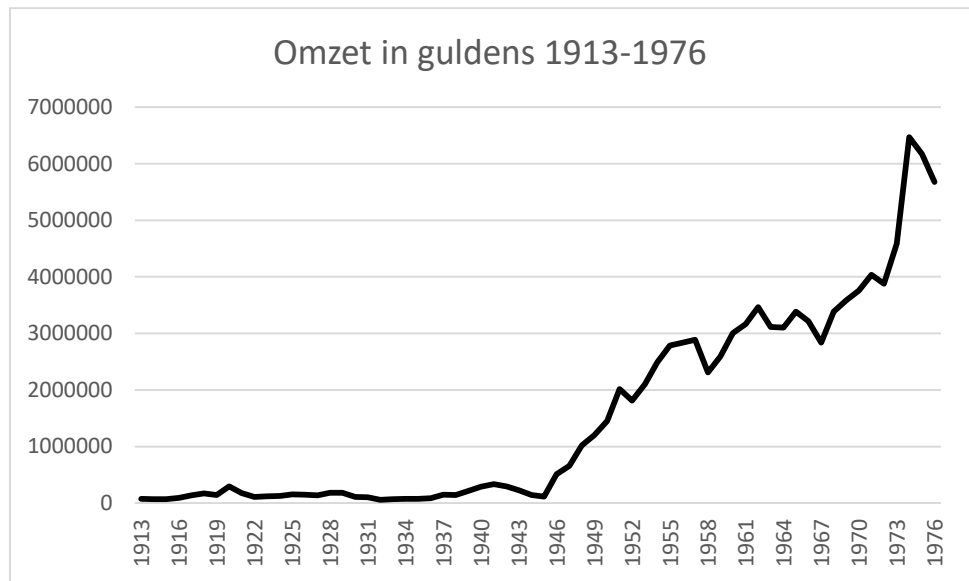
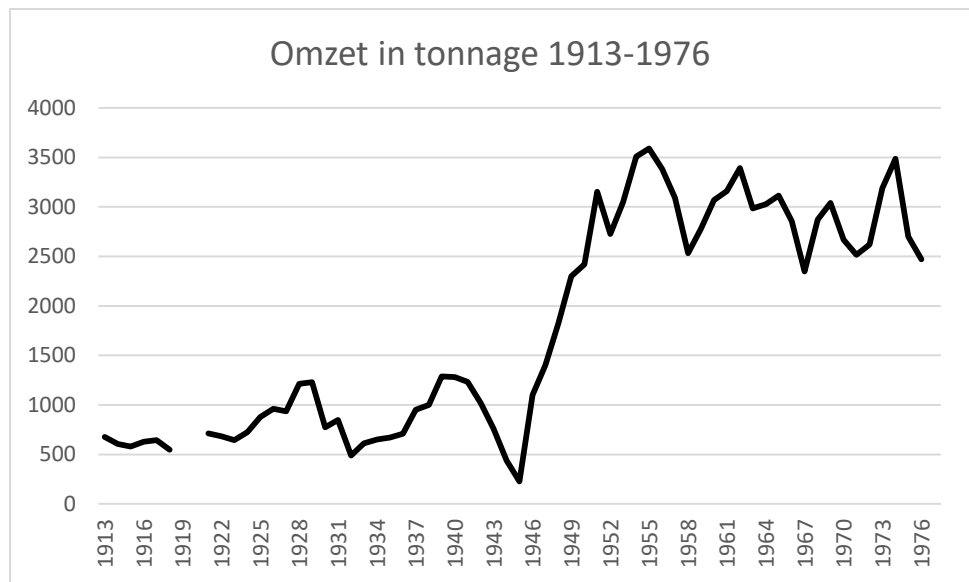
55 Dagblad voor Noord-Limburg van 18-5, 26-8, 27-8. 10-9, 20-9, 10-11 en 18-11 1993

56 Dagblad voor Noord-Limburg van 23-4 en 19-6 1998

57 Dagblad voor Noord-Limburg van 27 mei 1988

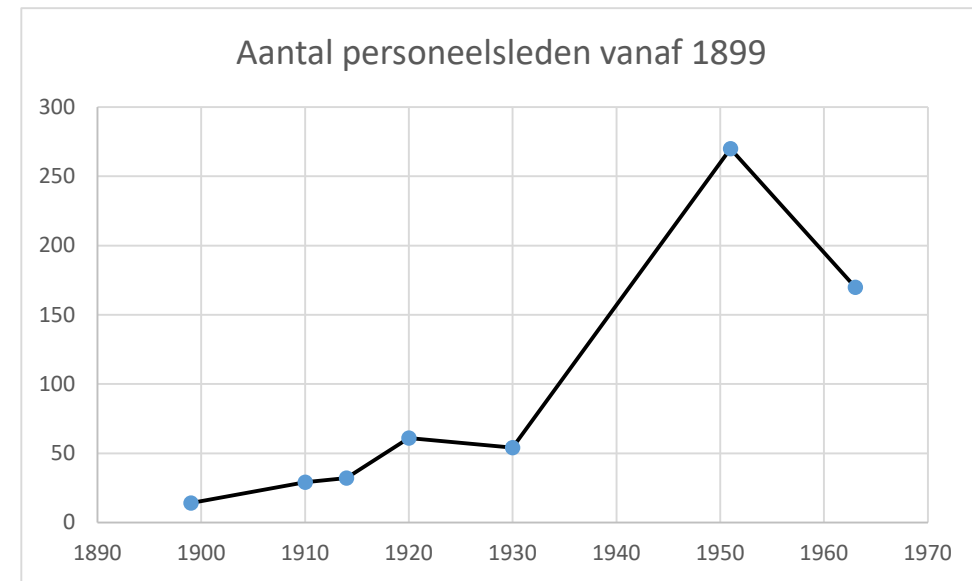
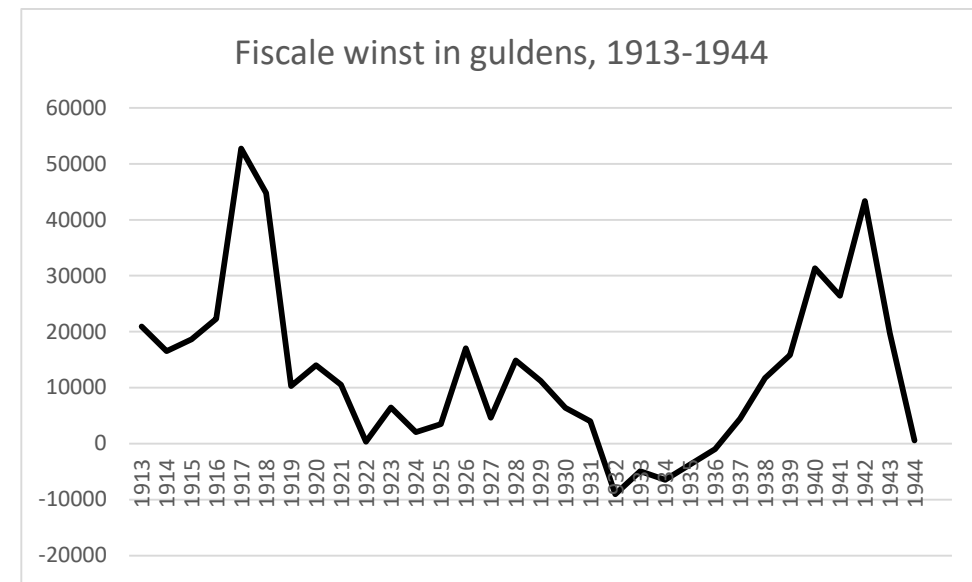
58 N.R.C. van 19-1 1999

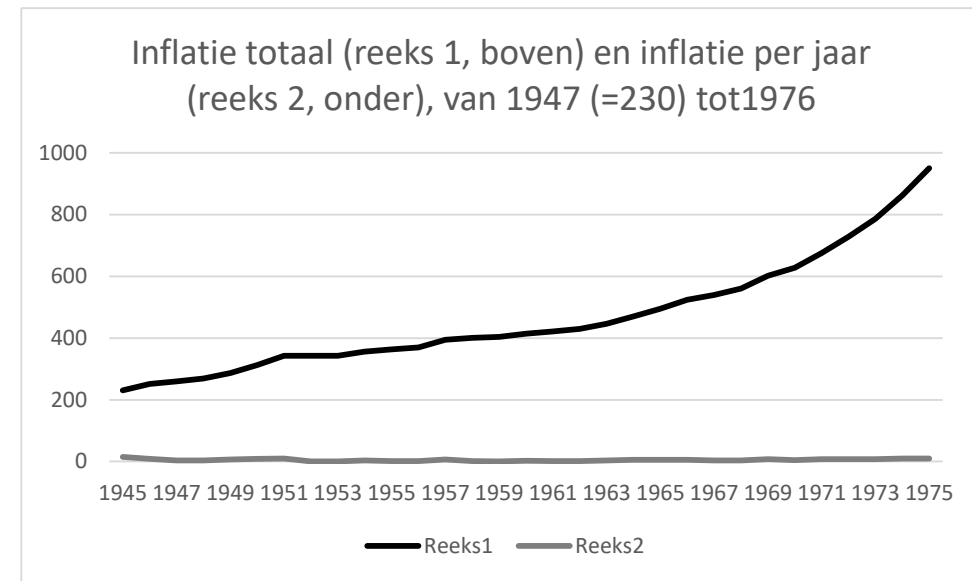
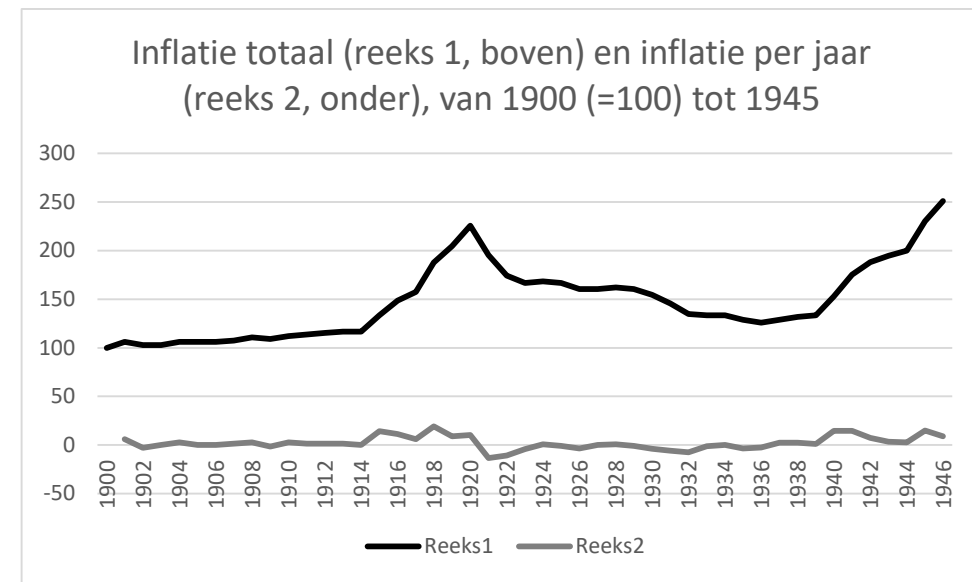
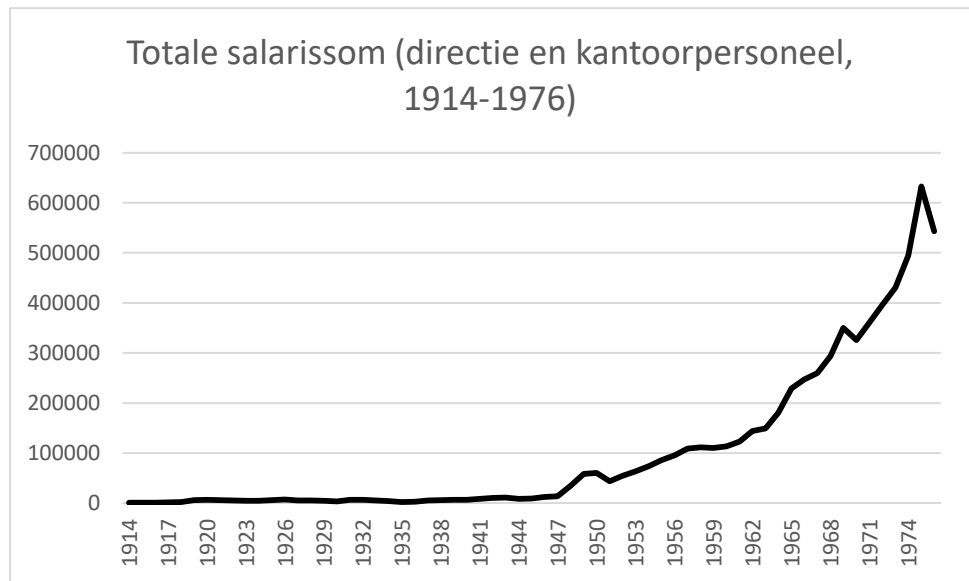
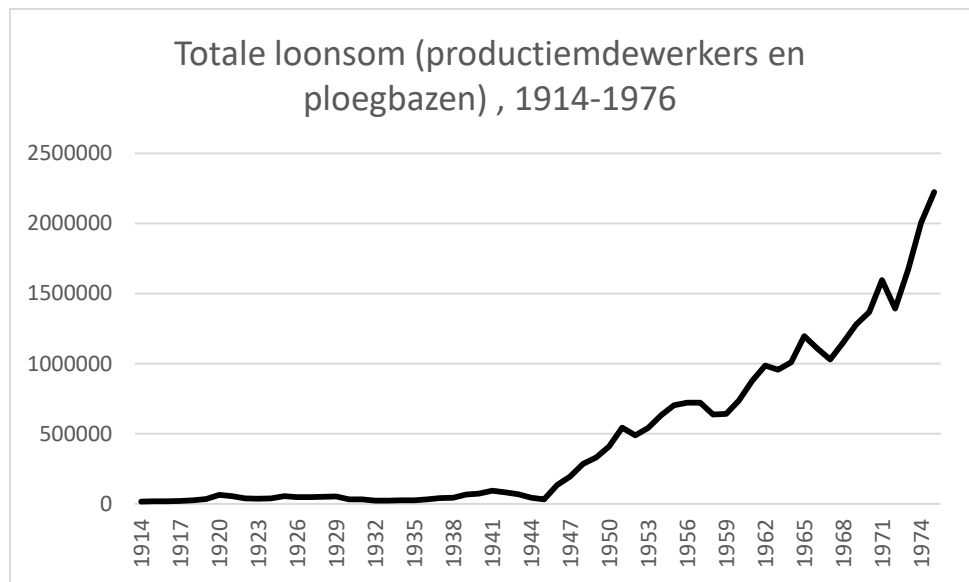
59 N.R.C. van 19-1 1999 en Dagblad voor Noord-Limburg van 22-1 1999

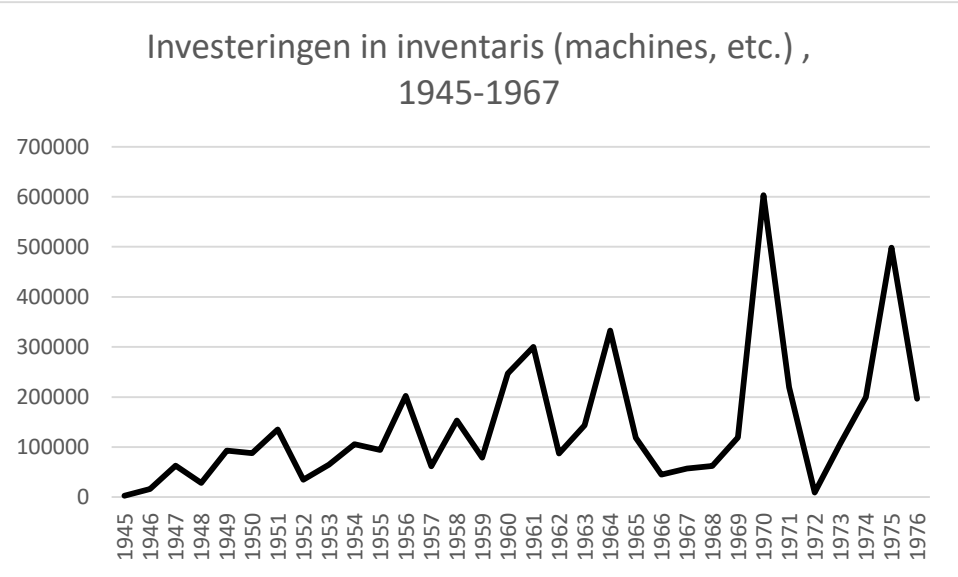
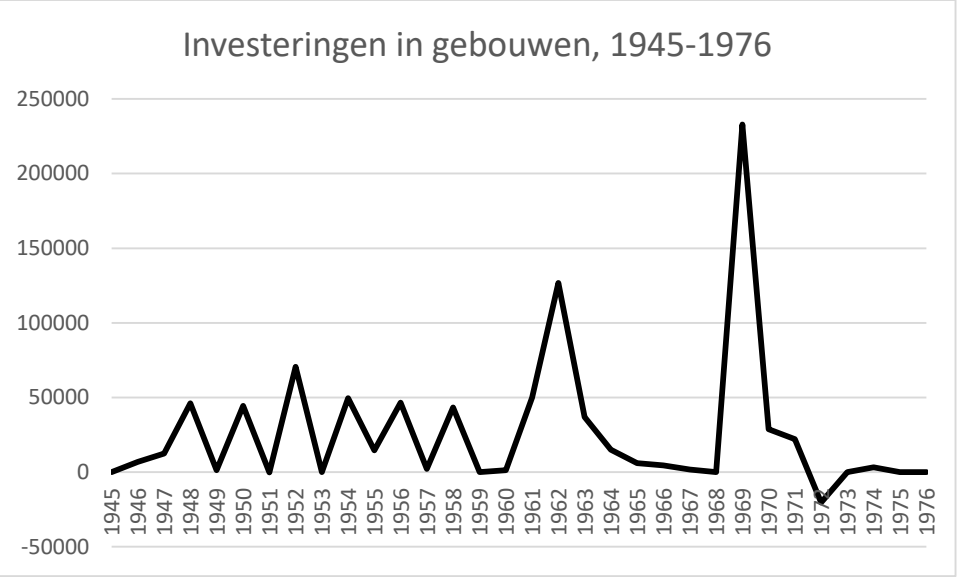

HEKKENS IN GRAFIEKEN

De gegevens die als basis dienen voor deze grafieken zijn ontleend aan de bedrijfskroniek van J. Knaapen, Statline van het C.B.S. en diverse krantenartikelen.

Foto's:

- Hans Aarsman
- Bart Beurskens
- Sjeng Ewalds
- Lé Giesen
- Foto Grijpink
- Pierre Lommen
- Bert Nienhuis
- Jacques Peeters
- Wim Ruigrok
- Gemeentearchief Venlo
- en diverse particuliere collecties

Tekstbijdragen:

- Jan Driessen
- Sjeng Ewalds
- Dré Gubbels
- Gerard Hovens
- Fam. Niessen - Hamans
- Twan Verstraaten
- Willem Vroom

- Archivalia:
- Twan Dings
- Gemeentearchief Venlo
- Heemkundige Kring Tegelen

BART BEURSKENS: NA DE ONDERGANG

Na de sluiting van het bedrijf in 1999 bezocht de Tegelse fotograaf Bart Beurkens meermalen de verlaten bedrijfsgebouwen en maakte daar vele foto's, waarvan er op de volgende pagina veertien worden getoond.

